SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA III BROJ 35 | Uredništvo: Francuska 7, tel. 28-098 Administracija: Francuska 5, tel. 28-490 | BEOGRAD, UTORAK 29 AUGUST 1950 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO | PRIMERAK 3 DINARA

PRED UPISOM NAŠEG DRUGOG ZAJMA

Čedomir Minderović

Sovjetski list »Izvestija«, u broju od 26 juna 1946, objavio je, sa zasedanja Vrhovnog Sovjeta RSFSR, odluku o ukidanju Čečeno-Inguške ASSR i pretvaranju Krimske ASSR u Krimsku oblast. Krimski Tatari, prema obrazloženju te odluke, bili su zbog držanja za vreme okupacije preseljeni u druge krajeve Sovjetskog Saveza. U novim krajevima, prema tekstu odluke, njima je bila podeljena zemlja i ukazana im državna pomoć za njihov privredni život.

Ukazom Prezidijuma Vrhovnog Sovjeta SSSR-a, Čečeno-Inguška Autonomna Republika je ukinuta, a Krimska Autonomna Republika pretvorena u Krimsku oblast. Tom prilikom, Vrhovni Sovjet RSFSR, obnarodovao je sledeću formulaciju:

1) Osnažava se ukidanje Čečeno-Inguške ASSR i pretvaranje Krimske ASSR u Krimsku oblast.

2) Uneti odgovarajuće izmene i dopune u čl. 14 Ustava RSFSR.

Ovaj morusovski monstruozan motiv nameće se savremenom satiričaru sa neobičnom snagom. Kao, uostalom, ogroman broj sličnih pojava u vremenu i prostoru Informbiroa, u dvadesetom veku.

U petnaestom veku, u slavnoj »Utopiji«, između Morusa i Prečasnog oca Johna Mortona, Kardinala-arhibiskupa Kanterberijskog, vodi se ovaj dijalog:

Morus:

»— Ma s koje strane sagledali stvari, nipošto mi se ne čini od važnosti po državni interes da se izdržava ogromna gomila ove vrste koja kuži mir, i to samo za slučaj rata koji nećete imati, ako vi to ne želite. Mir zaista zaslužuje da se o njemu vodi isto toliko računa koliko i o ratu.

Ono što vam sad rekoh nije jedini razlog koji objašnjava zašto ima toliko lopova. Ima još jedan drugi koji posebno važi za vašu zemlju«.

Prečasni John Morton:

» — Koji?

Morus:

» — Ovce, vaše ovce. Ove životinje su obično vrlo blage i jedu malo. Ali sada sam čuo kako se s njima tako teško izlazi na kraj i kako su tako divljačne da proždiru ljude i da raseljavaju kraljevine i pustoše polja, kuće i gradove«. Morus, zatim, obrazlaže na koji se to način promenila u Engleskoj ćud ovaca, kako to ovce, (proterivanjem seljaka sa zemlje koju obrađuju i pretvaranjem te zemlje u ispaše) — proždiru ljude.

Dvesta godina kasnije, u sedamnaestom veku, Svift je nakazne društvene odnose svoga doba pretstavio fantastičnim oblicima i slikama koje su plod jedne genijalne umetničke imaginacije (vidi, npr. Sviftov »Skroman predlog« — delo pred čijom je gnevnom gorčinom ustuknuo veliki Tekeri a Ten ga nazvao »kanibalskom ironijom«, optužujući na taj način duboko humanog Svifta umesto kastu kanibala u visokoj društvenoj hijerarhiji Sviftovih savremenika). Ta imaginacija se, u koječemu, podudara sa Morusovom. Pa ipak, usudio bih se da tvrdim da je savremenom satiričaru posao, u ogromnoj meri, olakšan.

Stvar je možda malo paradoksalna, ali savremenom satiričaru, satiričaru dvadesetog veka, pet stotina godina posle metamorfoze engleskih ovaca — nije nužno da izmišlja.

U vremenu i prostoru Informbiroa — odnosi, oblici i slike i suviše su monstruozni. U vremenu i prostoru Informbiroa — odnosi, oblici i slike koji čekaju stvaralačku zamisao i ruku umetnika utoliko su monstruozniji što se javljaju uz ritualne, svečane fraze pravog, pravilnog, »nearakčejevskog« socijalizma, što se, u svoj svojoj granginjolskoj nakaznosti upijaju u svest u ime najsvetlijih, najradosnijih težnji i misli najplemenitijih duhova čovečanstva.

Da bismo to dokazali nije nužno da se vraćamo, npr., na dokumenat iz »Izvestija« od 26 juna 1946, naveden na početku, niti da išta nagađamo o načinima »preseljavanja Tatara i Čečenaca u »druge«, »nove« krajeve, niti da nagađamo koji su to »drugi«, »novi« krajevi, niti kakvi su pejsaži i kakva su uopšte podneblja u njima. Ti krajevi, ti pejsaži i ta podneblja svakako su »pravilni« za takvo, »marksističko« postavljanje i rešavanje nacionalnog pitanja, po metodu i u smislu »dopuna i izmena«, kao što su »marksistički pravilne«, pored svega ostalog u odnosu na naše i na druge neruske, niže nacionalnosti i, npr. »izmene i dopune« koje se poslednjih dana obavljaju nad našim življem duž naših granica u bugarskoj i u drugim gubernijama, odnosno — kao što je »marksistički pravilan« bezobzirni teror koji se uopšte sprovodi nad našim stanovništvom u satelitskim zemljama Sovjetskog Saveza.

Riznica informbiroovskih dokumenata za satiru sviftovskog karaktera i razmera zaista je već vrlo bogata, i na dohvat ruke, na svakom koraku, u svakom trenutku košmarne informbiroovske stvarnosti nudi se i nameće savremenom satiričaru — od prve rezolucije Informbiroa do, na primer, vaskrsavanja nacističkog vojskovođe fon Klajsta, od unošenja odgovarajućih »izmena i dopuna u čl. 14 Ustava RSFSR« do unošenja »odgovarajućih izmena i dopuna« u misao Marksa, Engelsa i Lenjina, od pretsedničke fotelje Jakova Malika u Savetu bezbednosti do korejanskih bojišta, od neobuzdane borbe protiv socijalističke Jugoslavije do »sudbonosnih« teoretskih Staljinovih postavki u lingvistici, od zaključaka basnopisca Krilova — »A pudlica sigurno je jaka, kad laje na slona« iz note Ministarstva inostranih poslova SSSR-a od 20 jula 1949 našoj vladi povodom sovjetske malverzacije sa ugovorom o Koruškoj do prošlogodišnjih zdravica Višinskog Peronu, do Staljinovih zdravica Hitleru, ili Enveru, ili samom sebi — i tako dalje i tako dalje.

Ne, savremeni satiričar ne mora da izmišlja.

U dane upisivanja našeg prvog zajma, 1948, boravio sam u Pragu. U Prag sam stigao prvog jula, neposredno posle objavljivanja rezolucije Informbiroa protiv naše Partije. Na večeri u zamku Dobriš — i Veljko Petrović pamti tu čehoslovačku noć — jedan od tada najgrlatijih čehoslovačkih ministara — spikera Informbiroa, u prisustvu stranih delegata i velikog broja čeških javnih radnika i književnika, mobilisao je, u prilog rezolucije, sledeće »argumente«:

»Ja sam specijalista za Jugoslaviju. Ja sam već o njoj pisao«.

»Pa dobro — ko je Tito! Ja sam ga video u Moskvi. On je običan radnik«

»Vi ste istoriski zaostala zemlja, kulačka, nemate industriju. Vi ste još juče imali monarhiju, kod vas treba tek izvršiti revolucionarne promene«.

»Vaša Narodno-oslobodilačka borba, partizani i tako dalje, to je romantika, nacionalizam, sada tek treba da dođu pravi ljudi, da narod povedu putem socijalizma, kao kod nas«.

»Ono je bila nacionalna borba. Sada treba povesti socijalnu«.

I dalje:

»Šta ćete činiti kad vam Moskva obustavi isporuku benzina? A ako vam Bugari uzmu Makedoniju!«

I najzad — izrazita, klasična gebelsovština, blic-marksizam:

»Ja imam veliko revolucionarno iskustvo (u toku rata bio van Čehoslovačke — u Londonu i Moskvi. Primedba Č. M.). Ne kažem za nedelju, ali za mesec dana — videćete šta će se kod vas dogoditi. Da se opkladimo«.

I grlati spiker pruža ruku.

I opkladio bi se — da sam mu pružio svoju!

Kod kuće, toga meseca, kao jedan od prvih odgovora na njihovu rezoluciju, mi smo upisali prvi zajam. Prvi naš zajam raspisan je u iznosu od 3 i po milijarde. Mi smo upisali preko 4 milijarde. Bio je to samo uvod. Krajem istoga meseca, jula 1948, na Petom kongresu naše Partije, narodi Jugoslavije dokazali su, kao surovih godina Oslobodilačkog rata i Revolucije, pred licem radničkog pokreta u celom svetu, pred licem čitavog čovečanstva, svoju političku snagu, veličinu svoga jedinstva i svoju moralnu lepotu.

Ne mesec — od tada je prošlo već više od dve godine.

Kod nas, ovih dana, pisci, zajedno sa svima, upisuju već i drugi zajam. Upisuju ga jer znaju da doprinose bržoj i većoj izgradnji u četvrtoj godini Petogodišnjeg plana, jer znaju da je brza industrijalizacija uslov naše slobode i nezavisnosti, da je brže razvijanje i jačanje celokupne naše privrede jačanje odbranbene moći i nezavisnosti naše zemlje, podizanje životnog standarda svakog našeg radnog čoveka, veći kulturni procvat svih naših naroda. Upisuju ga jer političko ekonomsko i kulturno jačanje naše zemlje znači sve teži poraz i sve dublji pad onih koji sprovode politiku neravnopravnosti naroda ne ustežući se ni od njihovog ukidanja, decenijama posle Oktobarske revolucije a takoreći u danima potpisivanja Povelje Ujedinjenih nacija.

Kao u nekoj krvavoj grotesci, kao u nekom vaksmuzeju sa eksponatima našega doba — još uvek vidim za opkladu ispruženu ruku i turobno, beznadno ushićene oči tog organizatora i spikera Informbiroa. Takav, u takvom položaju, prepariran vremenom, čehoslovačkim izvozom u Sovjetski Savez, teorijom o nužnosti jačanja organa sile socijalističke države uopšte i kroz marksističku lingvistiku napose, ustežući se da se zakašlje iako mu dim iz dubokomislene Erenburgove lule već prožima sve kapilare, on stoji, i čeka.

Čeka svog satiričara. Čeka — a satiričara još nikako nema. Izgubio se, otumarao je satiričar negde na prostoru između Kremljevskih kula i Statue slobode, kao Gogoljev Kapetan Kopjejkin kad mu nije uspelo da kod cara izdejstvuje penziju — valjda će se naših dana pojaviti — čekamo ga i mi.

Danas — u celom carstvu Informbiroa satiričaru sigurno ne bi bilo opstanka.

Ne.

Shodno izmenama i dopunama tamošnjih postanovljenia u oblasti estetike naš nepostojeći satiričar bio bi, kao Čečenci i Tatari — u svakom slučaju preseljeni u »druge«, »nove« krajeve!

Za onu svetlost u očima proletera palih 1941—1945 širom naše zemlje, za onu viziju današnjih dana koja ih je vodila do njihove pobedonosne smrti — za ravnopravnost naroda i ljudi, za gnevnu gorčinu i radosni zanos slobodnog umetnika — eto zato, i ovih dana, kad se upisuje naš drugi zajam, zagledaš oštrije u prošlost i u današnji dan.

I u budućnost, koja iz naših ruku i iz naših misli izrasta čudesnom snagom — snagom oslobođenog, stvaralačkog naroda.

ISTINA I SLOBODA

Nekoliko misli povodom Ćopićeve „Jeretičke priče"

Skender Kulenović

Sav naš život, svi ljudi našeg društva (pa i ministar, pomoćnik ministra, general itd., koje je u posljednjoj svojoj crtici »Jeretička priča« Branko Ćopić pokušao da na određen način uvede u literaturu), sve pojave u našem društvu (pa i stihija kastinstva, karijerizma, servilnosti, »udavanja za položaj« i svega onoga što se u pomenutoj crtici izvrgava ruglu) — sve to može da bude, čak bih rekao i mora da bude predmet naše književnosti i stvaralačke strasti našega književnika (razumije se, kako već kojem književniku koji lik i tema »leže«). Meni je to toliko prirodno, da ne osjećam potrebe za nekim teoretskim obrazloženjem ove tvrdnje; pogotovu danas kad se naša misao smjelo oslobodila od malaričnih idejnih nanosa iz zemlje gdje se kastinstvo i sve ono što ga prati kao sjena zacarilo u sistem, koji se brani svim oblicima sile i laži.

No ja ne nalazim da je smisao slobode umjetnikove u tome: neograničeni izbor lika i teme tek je jedan spoljni znak te slobode. A smisao slobode umjetničkog stvaranja ja vidim u neograničenom otkrivanju istine. Sloboda koja ne oslobađa istinu čini samu sebe jalovom i izlišnom; bez istine je ona kao voćka nerotkinja: i kad procvate, ploda ne daje. I zato prvo pitanje koje sebi postavlja umjetnička savjest (a nije fraza da je književnik »savjest svoga vremena«) pitanje je: jesam li ja magijom svoga izraza kazao jednu istinu ili sam, možda, jednom neistinom omađijao sam sebe pa pokušavam njome da omađijam i druge? Divna je za mene takva vrsta skepse.

Ja sam se maloprije osvrnuo na »Jeretičku priču« B. Ćopića i želim sada taj osvrt da nastavim, jer mi se ona, iako tek crtica, čini uprav kao naručena da malo više približim pažnji čitaočevoj, a i piščevoj, ovo što mislim o slobodi umjetničkog stvaranja; o toj slobodi se, naime, danas mnogo govori, i ona se u najnovijim djelima naših pisaca, i starijih i mlađih, očevidno različito ispoljava.

Kad bi meni danas, prosto rečeno, ma ko ma samo i namignuo, ili čak pripriprijetio: Ne šali se, čuješ, mene, ili ovoga i onoga, ili to i ovo, ne uzimaj pod pero! — ja ga sasvim sigurno ne bih poslušao, ne bih mogao da poslušam, nego bih ga jednom ipak »uzeo pod pero«, naravno ako bih samo u njemu našao nešto što viče da se, recimo, izvrgne ruglu. Ali bih nastojao, morao bih da nastojim, da ga uhvatim što tačnije, što istinitije (dakako ne u fotografskom smislu); pa ako bi se tom liku iz moje satirične pjesme, komedije, pripovijetke, i sličnim ljudima u životu, svijet smijao, neka im se smije, ja sam baš i htio da im se smije, i da im se smije najdubljim smijehom, i još više — da se i takvi ljudi jednom možda sami sebi nasmiju, kad se prepoznaju u liku koji im ja donosim. Taj smijeh od koga se zdravi neće zavisiti samo od piščeve duhovitosti, nego od duhovito kazane tačnosti istinitosti. A kako to izgleda u »Jeretičkoj priči«?

Likovi priče dati su u vrijeme njihovog ljetovanja u jednoj vili na moru. »Na hladovitoj terasi vile«, i pisac ih sada sam nabraja, »ćuti i dosađuje se omanje društvo: ministar Štef Jovanović, njegova svastika, pomoćnik ministra sa ženom, general Števo Navala, neka krupna zvijerka iz krupne ustanove, još jedna neodređena zvijerka za koju niko posigurno ne zna čim se bavi (a koja samo mudro i važno ćuti), nekoliko baba i staraca i najzad jedan načelnik personalnog odeljenja...«

Društvo se ogradilo od ostaloga svijeta, — ta izolacija je tu kao neki zakon koji viri iz svakoga kutka; dani tim ljudima prolaze u »veličanstvenoj dosadi«, u svastikinom i pomoćnikovice neumornom ogovaranju i podizanju kastinskog nosa, u trudu ministrivom da omršavi, u direktorovom laskanju i podilaženju itd.

Likovi nisu baš simpatični: načelnik personalnog odjeljenja bijedna je kreatura, koja »strogo i sumnjičavo posmatra čemprese, more, čamce i oblačak što se nadvija nad vazdušni prostor vile«; svastika svijera po »odgovornim drugovima« — ni za jednog još ne može da se odluči; pomoćnikovica gunđa protiv demokratije; »neka krupna zvijerka iz krupne ustanove« ne zna se šta tu radi, a »još jedna neodređena svijerka za koju niko posigurno ne zna čim se bavi... samo mudro i važno ćuti«; pomoćnik sanja kako mu je umrla žena pa se oženio ministrovom svastikom te postao i on ministar, a poslije pretsjednik vlade; u »slične maštarije« i »gradomanske planove« upuštaju se još dvojica (ne zna se koja dvojica, a i piscu je izgleda, svejedno koja). Svi su takvi, osim prirodnog i jednostavnog generala Steve Navale) dragog i onda ako povjerujemo svastiki i pomoćnikovici da se i on udvara ljeti udarnicama, a zimi balerinama) i donekle Štefa ministra, koji doduše »ovako izdvojen od mase izgleda sam sebi mnogo važniji, vredniji i mudriji, izabran čovjek«, ali kome je »u duši ipak nešto prazno kao da ne sjedi na svom pravom mjestu«.

Ministar, koji se zacrveni kad ga u toj vili slučajno zatekne jedan udarnik, general Navala i nekolicina ostalih napokon nalaze to »pravo mjesto«: njih nešto »veličanstvena dosada«, a nešto nekakvi moralni porivi dovode najzad »među narod«, na plažu, koja »neobuzdano buči, kliče, pjeva« i time »remeti grandomanske planove« onih koji su ostali u vili.

Čitajući ovu crticu čovjeku se na trenutke zaista učini kao da nije zalutao samo u jednu vilu koja je (što pisac odmah u početku ističe) »građena za vrijeme stare, trule, nenarodne itd. Jugoslavije«, nego i u jedno slično društvo iz te Jugoslavije.

(Nastojao sam koliko sam god više mogao da sažimajući ovu crticu ne iznevjerim njenu sadržinu ma u čemu; no ovo moje prepričavanje i taj utisak što mi se na trenutke nametao — najbolje će biti ako čitalac provjeri sam na sebi i na tekstu »Jeretičke priče«).

A sada bih se vratio na postavljeno pitanje: ima li ova Ćopićeva sličica magiju životne istinitosti, je li ona, prema tome, i umjetnički istinita?

Gorki je govorio da je sve što je čitao — čitajući poredio sa životom; on je ustvari radio isto što čini svaki dobar čitalac. A može li Ćopićeva crtica da izdrži takvo jedno suočenje sa životom?

Suočavajući je svaki bi od nas mogao da navede bezbroj svojih najraznovrsnijih zapažanja iz života. Ja ću evo iznijeti nekoliko svojih, s prve ruke, prosto kako mi se nametnu kad pomislim na bilokoju pojedinost Ćopićeve »Jeretičke priče«; i povodom tih svojih zapažanja postaviću čitaocu i piscu neka pitanja, na koja neka oni sami sebi odgovore prema svom iskustvu.

Imam jednog dobrog druga i prijatelja, koji bi po svemu mogao biti i više nego pomoćnik ministra (a to nije, radi drugi posao). On mi je pričao o nečem čega će još dugo biti, o svojoj bračnoj tragediji, toliko iskreno da mi je povjerio i jednu svoju čestu pomisao, od koje se poslije sav strese (koja može da ima i svoj tragični i svoj komični vid): sve bi se to svršilo, kad bi umrla ona. Ja prema tomu mogu da povjerujem da takva pomisao može da dođe i jednom pomoćniku ministra u Ćopićevoj crtici. Mogu da povjerujem i u ono kako on sanja da će se oženiti sa ministrovom svastikom, ali da on bude, u najmanju ruku, toliko glup pa da se zanosi mišlju kako će preko ministrove svastike postati ministar — u to ja ne vjerujem! Zna li iko od vas ma i jedan takav slučaj da je neko preko ministrove svastike postao danas ministar i može li se to kod nas uopšte desiti?

Ili uzmimo ono kad se ministru »čini da će nešto izgubiti od svoje vlastite veličine, ako se pomiješa među svjetinom«, kad »ovako izdvojen od mase izgleda sam sebi mnogo važniji, vredniji i mudriji, izabran čovjek...« i kad on pri slučajnom susretu s udarnikom kome je jednom predao nagradu i orden »kao da je zatečen u rđavu društvu pocrveni i sagnu glavu da ga udarnik ne bi prepoznao«. Meni zvuči sasvim ubjedljivo da se i poslije Revolucije može čovjek ovako samodopadno osjećati na vlasti, pogotovu ovakav tip čovjeka kakav je, makar i škrto, naslikan u ovoj crtici, i pogotovo kad je takav čovjek na »ministarskoj visini«, — ali da li vi u našem životu ipak osjećate neku razliku između ovakvog ministra i tipa našeg socijalističkog ministra? Ima li taj tip socijalističkog ministra, pa čak i ovakav ministar kakvog nam daje Ćopić, razloga da se crveni i skriva pred udarnikom, kad i u samoj priči »kroz bujno zelenilo provirju krovovi i blistaju zidovi brojnih odmarališta« i kad sigurno u jednom od tih odmarališta ljetuje i taj udarnik? Neka i na to pitanje sami sebi odgovore i čitalac i pisac.

A vile, automobili, magacini? — možda će mi neko odgovoriti i takvim pitanjem. Za mene je takvo pitanje ili plitkost zaostalih ili jevtina demagogija oborenih. Nažalost, u socijalizmu su izvjesne razlike još neminovne, ali one se temelje ne više na kapitalu nego na radu (na selu kod nas još i na klasnoj osnovi). Nijedan naš ministar, i nijedna »krupna zvijerka« iz nijedne naše »krupne ustanove« ne crveni se zbog tih razlika i ne skriva ih (i ne bi ih mogli sakriti sve kad bi i htjeli), nego se upravo nevjerovatnom upornošću bore da ih jednom nestane (kad smo već kod ljetovanja, često i pod cijenu svoga ljetovanja), i bore se protiv njih jedinim mogućim, lenjinskim putem. No ja ne uobražavam da sam sada time kazao sve. Licemjerstvo bi bilo javno ne reći da se te razlike, i poslije »baćuškinoga kursa«, mogu itekako da izvrgnu u nešto što je socijalizam bez socijalističke duše, ako se samo skrene sa lenjinskog puta. Kukavičluk bi bio, nedostojan našega književnika, ne uzimati i pod satirični bič čak i same začetke tih pojava; takvom kritikom naš socijalizam može samo da jača. Protiv tih opasnosti Partija danas odlučno vodi borbu, koja u čitavom našem životu postaje žilava i dramatična. Da li naš pisac treba tu borbu da vidi, da osjeti, da je i sam svojim sredstvima vodi? Treba. Valja reći da je samo pohvalno za B. Ćopića što je prima i on. Samo što ja njemu i čitaocu, kad je riječ o borbi protiv tih opasnosti, postavljam pitanje: ima li opasnosti po istinu, pa i po umjetničku istinu, dakle i po uspjeh te borbe, kada se te prilično složene stvari ne sagledaju iz šire, nego iz babje perspektive? Da li je to Ćopićevo »omanje društvo« zaista takvo kakvo je u Ćopićevoj priči? Da li se u njemu vodi takva borba? Da li svastika i pomoćnikovica (koje se u priči vide kao oličenja zaostalosti i kastinskih prohtjeva) — da li one Ćopićevo »omanje društvo« samo upotpunjuju ili ga nagrđuju? Ja sam siguran da ga u životu nagrđuju. A u »Jeretičkoj priči«? Neka to preispitaju i pisac i čitalac.

Ja mislim da ga u priči samo upotpunjuju. Jer — sjetite se samo posljednjeg piščevog udarca u ovoj crtici. U trenutku kad nas on izvodi iz ovog društva, kad na to društvo bacamo onaj posljednji pogled kojim treba da ga na rastanku obuhvatimo svega, da uhvatimo njegovu srž, — pogled nam pada na one što su utonuli u svoje »maštarije« i »grandomanske planove«. Oni ostaju spokojni u tom svom sanjarenju — bez i same pomisli da bi iko od članova njihovog društva, koji su otišli na domanske planove«. Oni ostaju spove. S pravom. To sigurno neće učini-

(Nastavak na drugoj strani)

„Srpski ključ"

Imam dobrog prijatelja. Po izgledu — američki farmer, po zanimanju — dopisnik »Nove politike«, po karakteru Srbin, mislim — naš čovjek. Voli tehniku, automobile naročito.

Pošli smo jednom njegovim kolima »po službenom poslu« — u lov. Njegov šofer, čovjek već blizu tridesetih godina, vozio je stručno, odlučno i junački. Žurilo nam se da ne zakasnimo na prelet šljuka. U jednom času pogledam na sat ugrađen u automobilu da provjerim vrijeme. Kazaljke su nepomično stajale na sumnjivim brojkama.

— Ne ide? — upitam prijatelja i pokažem na sat.

— Ne ide — odgovara mi ovaj — još nedavno je išao, ali je počeo zakašnjavati. Ovaj moj Tasa, šofer, pokušavao ga popraviti i najzad mu »udario ključ«.

Džip polako krivuda poljskim puteljkom, a ja sve jednako razmišljam šta mu to znači — »udario mu ključ«?! Posve slučajno primjetim da kazaljka koja pokazuje količinu ulja također ne radi. Tražim objašnjenje.

— More, pokvarilo se, mi popravljali pa ništa. Pokazalo se da može i bez toga.

Pažljivo sam razgledao kola. Kazaljka koja je pokazivala kilometražu nije također radila. Ne samo ona. Sve one naprave i kazaljke koje su odražavale kojekakve tajne mehanizma u pokretu, bile su mrtve, ukočene. Vrata do šofera bila su također u kvaru. Da budu zatvorena, šofer ih je privezao čvrstim kanapom uz svoje sjedište. Prozorsko staklo razbijeno.

— Je li on rado »udara ključeve«? — upitam druga i pokažem na šofera.

— Tasa? More, to je stručnjak. Novator! Onomadne nas dvojica izvršismo nešto kao generalnu reparaturu. Poslije kad sastavismo motor, preostalo nam desetak kojekakvih šarafa i šarafića. Ja se već i snuždio — no umirio me Tasa. — »Man'te, druže redakciski — kaže mi on — udariću ja njemu jedan srpski ključ, pa će da ide, majčin sin!« Kao što vidiš on zaista ide...

Vraćamo se uveče. Jedva nekako šofer upalio motor i krenusmo. Putem primjetim da jedna svjetiljka ne osvjetljava cestu, već nekud poluvisoko, polulijevo, vrhove bandera i drveća. Kažem to prijatelju.

— Je li Taso, da popravimo onaj far?

— Šta? Da mu ga udarim?

— More, ako treba, ti mu ga udari!

Zastali smo. Šofer je izišao i uzalud pokušavao izravnati svjetiljku. Zatim se sagne, pronađe kamen i svom silom, odozgo, lupi po svjetiljki. Poravnao je far, samo što prsnu staklo i utrnu se žarulja. Meni odmah sinu: — Aha, dakle, udario joj ključ!

Automobil noću s jednom svjetiljkom gubi pola dostojanstva, no postaje zato upola opasniji.

— Može li s jednom svetiljkom, Taso?

— Može, druže redakciski — odgovara šofer i pali motor.

— Eto, vidiš — objašnjava mi prijatelj — mi smo ti Srbi praktičan svet. Jednostavan i celishodan. Ni život ni mašine ne treba komplicirati. Tu je naša prednost pred Amerikancima. Oni ti brate prenatrpaju svašta, a pitam ja tebe zbog čega? Samo kod jedne reparature mi uštedismo petnaest šarafa, da ne govorim što bi još otkrili da se baš zainatimo.

Srećno se vratismo kući. Prije nekoliko dana također. Međutim jučer, kad smo već bili na domaku grada, iznenada se ugasi motor i stade. Bila je mjesečina i prijatna noć. Tasa je uzalud pokušavao povratiti život čudljivoj mašini. Meni se žurilo. Predložim prijatelju da prošetamo do prve tramvajske stanice. Nije bila daleko, svega osam kilometara, te nas dva veselo pođosmo. Pred nama je svjetlucao grad u hiljadama žižaka, a iza nas novator Tasa rastvarao je motor. Već daleko iza nas dopre njegov glas: — Ako ne će baš nikako, da mu ga udarim? — More, udari mu jedan dobar pa se vrati u grad.

Ostavili smo novatora i pošli. Usput smo zajednički grdili Amerikance što proizvode tako osjetljive i loše mašine.

— More, i onom konstruktoru trebalo bi udariti jedan srpski ključ, da ga naučimo praviti automobile.

Već blizu kuće upita me prijatelj:

— Što veliš za Tasu — je l' sila?

— Sila, brate — sila jugoslavenskih razmjera priznam ja i tu se rastanemo. Ujutru sam ga pozvao telefonom da vidim što bi s Tasom.

— More, mučio se čovek do ponoći, pa kad mu ne bi pomoći, udario mu jedan dobar ključ, pa se vratio kući.

— A džip? — upitam bezrazložno.

— Eno ga, leži u jarku. Večna mu pamjat...

— To mu Tasa dobro udari ključ?!

— Bome dobro. Je l' Srbin il' nije?!

Odonda pažljivo promatram automobile. I ne samo njih. Svu našu tehniku. Dobio sam strastvenu želju da i ja udaram ključeve. Još i sada čujem glas Tasin:

— More, da mu ga udarim?

— Udari Taso — nek zna šta Srbin zna!

Joža HORVAT

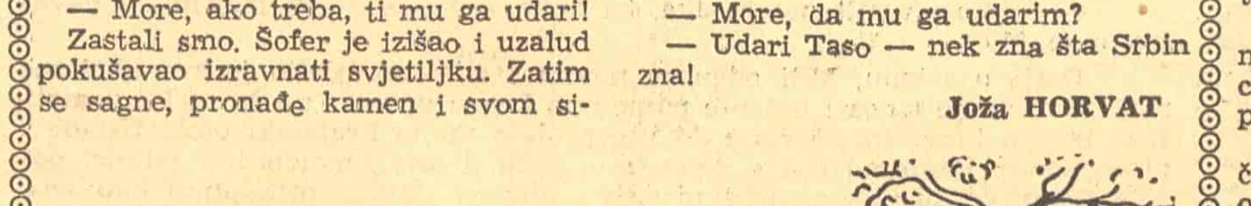

(Crtež Džumbura)

STO GODINA OD SMRTI BALZAKA

NEKA REČ RESPEKTA I LJUBAVI

Isidora Sekulić

Ima ih, izvestan broj, krupnih u književnosti i u nauci, koji su se rodili 1799-e, i za koje se veli da su uzjahali na dve stolice, »pojahuju na ivici tarabe«, i ne smeju, ili ne umeju da skoče na jednu ili na drugu stranu. Sve su te uzrečice nikle iz ozbiljnih posmatranja.

Balzak se rodio 1799-e, kao i Puškin ,kao i Hajne. Sva trojica su, **u radu svome**, imali pred očima probleme 19-oga veka, koji će doneti mnogo raznog progresa, ali i mnogo društvene nepravde, mnogo nasilja pa i zločina. Dok su sva trojica, **kao ličnosti**, voleli onu drugu stranu tarabe, 18-i vek. Balzak više od one dvojice. U 18-om veku prvu reč je imala aristokratija, otmenost, izrađene forme; pamtila su se imena pred kojima, kao predvodnik jahač pred karucama, jaše rečica de ili fon; težilo se za salonima i raskošnim nameštajem, voleo skup lov; navika je bila da se imaju sluge sobne, kuhinjske i štalske; dokolica je služila i za pisanje lepih, stilom savršenih pisama između onih koji se viđaju dva puta nedeljno; kamernu muziku je plaćao ovaj ili onaj posednik dvorca; izukrštani odnosi ženjenih i udatih služili su mesto šaha; bezmalo svakoga dana u nedelji održani su, u ponekom salonu intelektualni, estetički, politički, toaletno modni, i galantni sastanci. Za sve to prvo, dolazio je u pitanje rang po rođenju, pa niz perspektivno poređanih soba i salona, pa dobra trpeza, i oko trpezišta redovi slika zaslužnih predaka. I još troje: novci, novci, novci.

Od one trojice velikih književnika, Francuz, Nemac-Jevrejin, Rus najstrmiji, najoporiji ali možda ipak najčistiji lični život bio je život Balzakov. Puškin je imao nekoliko zaslužnih predaka Puškina tokom nekoliko vekova; spadao u plemstvo, iako ni graf ni knjaz; likom doduše bio ružan, ali zanimljivo ružan, sa svoja dva ekstrema u nasleđu: hladna Rusija, vrela Afrika. Hajne je bio likom lep i telom gracilan; ogranak dveju bogatih bankarskih kuća u Diseldorfu; znao tri jezika; kao Jevrejin u ono doba, bio kosmopolit i u svakom velikom gradu Evrope bio kod svoje kuće; živeo i umro u Parizu; napisao tekstove za londonsko balet-pozorište; no pero svoje umakao prvenstveno u starom zavičaju, u nemački sos koji je on iz Pariza mešao i začinjavao. Balzak se rodio nisko dole, bez »predaka«, bez titule i imena s grbom, rodio se od roditelja koji su uostalom kao i sin od sebe, tražili od njega da što pre počne da radi nešto određeno i sabira novac. Rodio se — »bar da sam ružan, nego sam prostačkog izgleda« — njegove su reči, takav se rodio, a ubrzo se i značajno nagojio, otežao, oblačio se, zbunjen u ukusu na tarabi dvaju vekova — neadekvatno ponekad do užasa neadvakvatno; useljavao se u apartmane u kojima nije znao šta će, jer su nove gomile novaca bile potrebne da bi u apartmanima krenuo život; vozio se u kadeši, da bi se o kadeši govorilo; dodao je uz ime svoje rečicu de... No sve to potom, i ovlada onda između dve razne faze njegova života. Međutim, stalno: Novaca, novaca daj! I ženu daj! jer je i »žena« bila neminovni atribut 18-oga veka. Ali, za prostačkoga, debela, crvena i znojava Balzaka, makar i de Balzaka, žena je bila što i leptir, koji prne čim oseti da mu se makar samo dva prsta približuju.

Puškin je, zbog novca, zbog ulaska u dvor i ženinih adiđara. iskliznuo mnogo. Hajne, rešio se da prima pensiju od Gizoa, koga je, ranije, njega i njegovu politiku, po hajneovski grizao, i kidao kao lutku od krpa. Balzak — on će novca radi, raditi i zarađivati. Ali, u ono vreme, i nepoznatome piscu, honorar je bio dva tri franka od strane. A Balzak sneva o apartmanu, o finom odelu, misli o ženi, piše sestri da bi dobro došla devojka sa velikim mirazom. Balzak voli mnogo i dobro da jede, voli i dobro vino i kavu. Dakle, prvi krvavi i besni sukobi sa društvom, sa poslodavcima, sa problemom štampanja. I, kako biva, potpuno otsustvo sukoba sa samim sobom, moralno isklizavanje mami i Balzaka. Samo, on, poreklom od maloga sveta, navikao da radi i zaradi, Balzak će i sa moralnim isklizavanjem ostati u oblasti rada. Reči koje ćemo sada navesti rekao je Balzak u kasnijoj fazi svoga života, ali one vrede skroz, kroz svu njegovu egzistenciju. »Imam ja kuraži kao lav, i imam nesalomljivu radnu sposobnost«. I sa tom kuraži i sa tom radnom silinom — buć! u literarno blato. Deset punih godina piše bezimeno — naravno, tamo gde se prodao, znaju krvopije do-

Luj Bulanže: Balzak

bro kako se zove taj pisac i liferant rukopisa — pet punih godina piše petparačke »crne romane«, a zatim pet godina podle i bestidne novinarske tekstove, kako treba, gde treba. Jedan od Balzakovih biografa naših vremena zgražao se nad takvom »kurađi«, nazvao ju je prostitucijom, jako je dobro znao da je lav izašao iz blata, i sa onim debelim vratom na koji bi doista legla griva lavovska — riknuo nad onima koji su zapravo prostitucija sveta, riknuo tako da se i danas čuje originalan urlik pravoga lava u književnosti. Potsećamo na talente i borce iz Balzakovih romana, koji su najzad ipak postali teške žrtve društvenoga poretka: na Lisjen Rimbamprea i na Arteza; pa na karijeristu Rastinjaka; na zločinca Votrena koji lepo živi u pansionu; na čudovište rođaku Betu, na onog mučenika sveca koji se zove starac Gorio; najzad na rođaka Ponsa, koji, kako dan grane, slično Indijancu sa strelom, samo rođak Pons sa podvijenim repom polazi da negde ulovi ručak, a voleo je nesrećni rođak Pons dobar ručak i dobro vino.

A biograf onaj bio je sin bogatih roditelja, čestit i darovit čovek, ali bogataški nezavisan od života, i marljiv marljivosti radi. Pa onda, čujte kako idu linije života. Biograf taj je prošao kroz dva rata i izgubio imanje jer je morao, kao Jevrejin, da beži iz svoje zemlje; nije umeo da izmeni svoja gledišta, ni praktična ni estetička, te da možda i u blatavo zađe ali počne raditi da bi zaradio, ili da izvrši neki opasan skok i preskoči blato — izvršio je samoubistvo. Zvao se Stefan Cvajg, dobar, kulturan, mek Austrijanac; dobio je, tu nedavno, i on svoga vrlo realnog često, kao on nad Balzakom, nad njim začuđenoga biografa, u odličnom piscu Antonini Valanten. Da li se, u očajnim svojim danima, sećao nesrećni Cvajg Balzakovih junaka, umetnika kojima je ili društvo ili politika prebila kičmu, ili su bili slabi da se bore, da ne umru, da se posle blata i prostitucije — socijalne, ne bordelske prostitucije — da se vatrom genija i jakog karaktera očiste i raskuže zavazda.

Da, Balzak je bio u osnovi svojoj zdrav čovek, radnik i borac, a od te osnove pa do malo i luckastoga vrha de Balzaka, bio je i zdrav genij. U ovome blatu, na žalost, izgubio je od stilske moći svoje toliko koliko nikada više- ni sa kojim lavljim naporom i sa po petnaest korektura, nije mogao da nadoknadi, ali je zato iz onih deset godina robovanja bogatim spekulantima izneo iskustvo o životu i ljudskim radnjama toliko da je zaduvano žurno pisao samo da bi kazao bar najglavnije: o čistim ljudskim radnjama koje moraju ponekad da se i kroz blato provlače; i o nečistima i zločinačkim ljudskim radnjama koje se virtuozno čisto svršavaju. Balzak je izašao iz teškoga iskustva svoje mladosti sa svom silinom genijalnoga pisca, ali i sa neizlečivom slabošću kojoj je do kraja služio kao — ne znamo šta da kažemo, kao dete, ili kao rob. Čim sabere veliku svotu novaca, odmah iznajmi sjajno nameštен prostran apartman, kupi bogatu garderobu, na kofere dade udariti inicijale sa grbom, kupi i prsten; (čuvene su njegove mnogo žute rukavice i gamašne, — doduše, i Bodler je nosio lila rukavice); napuni podrum i ostavu, najmi sluge i obuče ih — i onda je tu dvanaesti čas da se sve to rasturi i rasproda, i čast spase daljim radom, strašnim radom: »Ove nedelje sam napisao petnaest štampanih tabaka«. Kao dete, koje sneva da postane princ, pa postane valjan, ili slavan čovek, Balzak nikada nije postao aristokrat, ni mirno zbrinut, ni dokonjak. I ženu je silom i vremenski jedva našao. Poljkinja gđa Hanska, (ako se ne varamo bila je grofica) jedva je posle dugog Balzakova udvaranja i natezanja pristala da se uda za njega. Balzak je tada već vukao smrtnu bolest, i posle pola godine umro. Živeo je svega pedeset jednu godinu. Jedan profesor nam je kazao: a napisao je sto i dve knjige. Ne znamo da li je to tačno. Ali ono što znamo to je, da se silan, tako da kažemo mučan borac, uvek sećao onih svojih deset godina. Jednom su mu s preporukama poslali mladog nekog pisca. »Šta mu ja mogu. Neka radi. Samo da ga Bog sačuva mojih deset godina! ne znam da li bi ih izdržao«... Sudbine velikih ljudi: mnogo puta, i za dugo, lome se oni kroz crne i guste šume, i zvižde da ne umru od straha i napora. Gete, koji je uglavnom živeo uvek srećno, kazao je jedared, aludirajući na nekih strašnih deset godina u sebi: »Da vidim, neka neko prođe kroz to i neka ne skrha vrat!«

Ostaje zagonetka, i tema za obradu, antinomija balzakovske: video je društveni život i društvene mahinacije klasa i pojedinaca u prvoj polovini 19-og veka, (industriske revolucije, bogaćenja, isisavanje radnika, unižavanja čoveka) video to jasno kako se vidi od svake prašinke opran šljunak na dnu bistroga potoka, a u svome životu je želeo, otimao se, pravio se ludim i smešnim, samo da bi postao bogat i slugama okružen, i da njega, genialnoga Balzaka, rečica de odmakne i nadmakne nad druge ljude!... Šta je spaslo čoveka u Balzaku? Poreklo iz donjega sloja, pošten instinkt da uvek treba raditi, da i genialno i ludo treba zaraditi. U genialnom obdarenom piscu Balzaku to je svetla strana karaktera. Njegove monarhističke, legitimističke, pokatkad i katoličke izjave dolazile su, mi bismo rekli, ponajpre od njegova nadriaristokratizma. Time on uostalom nikome nije škodio. Inače, sa onim što je njigovo umetničko delo, što je pisao noću, u papučama i izlizanom šlafroku i u skromnom stanu — glavni luksuz je bila kava koju je pio celu noć — to je dalo svetu veliku istorisku epopeju, time je Balzak bio i ostao dobrotvor istine, čestitosti, radnoga čoveka.

ISTINA I SLOBODA

(Nastavak se prve strane)

ti ona »neka krupna zvijerka iz krupne ustanove«; jer ona u priči nije ništa učinila. Ni ona »još jedna neodređena zvijerka za koju niko posigurno ne zna čim se bavi« — neće im valjda ništa nauditi; jer njen je posao u priči da samo »važno i mudro ćuti«. General Navala izbjegava to društvo, možda se neće ni vratiti u vilu, — ako samo dobije mjesto u sindikalnom odmaralištu ili ako je našao neku udarnicu (ukoliko je vjerovati svastiki i pomoćnikovici). Jedini koga bi još oni mogli da se boje — to je Štef ministar; no Štefa se ne boji ni svastika. Oni dakle mogu mirno da sanjare i, po svemu sudeći, ne samo da sanjare, nego i da ostvaruju svoje snove.

Je li ta Čopićeva slika tačna, istinita? Može li ona da pomogne ljudski smisao borbe o kojoj je riječ? Ostavljam piscu i čitaocu da sami izvedu zaključak.

Izostaviću, na kraju, pitanja kao što su: karakterizacija likova, psihologija, situacije itd. — to mi se u ovoj vezi ne čini toliko važnim; no ne mogu da ne napomenem nešto što upravo bode oči. Čopić, koji je inače pravi prsak humora, nije mi ovdje duhovit, upravo, ovo je meni prvi put da mi je **neduhovit**: i one dvijetri iskrice duha (personalac i čempresi i svastikino pitanje: »A kako ga cijene naši drugovi?«) brzo se ugase u onoj otužnoj smjesi utisaka koja postaje sve mučnija što se crtica više primiče kraju.

Evo primjera iz kog se vidi kako ni vrlo talentovan pisac na životno neistinitom ne može dati ništa umjetnički istinito, ništa — ni satiričnu crticu! Evo, ujedno, primjera koji pokazuje kako se »gmižući po stvarnosti«, iz babjeg kutka, bez jednog vrhunca sa koga se vidi šire, — ne može uhvatiti vrlo složena **istina našeg života**, ni umjetnički, mislim, uhvatiti. I, najzad, evo primjera koji, iako sitan, vrlo jasno kazuje vrlo krupne stvari o slobodi umjetničkog stvaranja.

Koja mi vajda od slobode kao ustavnog propisa i od slobode kao strasti i hrabrosti moga duha, ako ja sam sebe (rekao sam kako) oslobodim od istine!

Skender KULENOVIĆ

U Jugoslaviju dolazi grupa stranih kulturnih i javnih radnika

Na poziv Saveza književnika Jugoslavije početkom septembra dolazi u našu zemlju grupa stranih kulturnih i javnih radnika koji će zajedno sa našim književnicima obići kulturne i istoriske spomenike u Dubrovniku i drugim mestima na Primorju. Iz Francuske dolazi poznati književnik i javni radnik Žan Kasu, koji je već boravio u našoj zemlji, zatim književnici Martin Šofije, Marsel Arlan, Klod Avelin, Klara Marlo, Edit Tomas i Divinjo. U Dubrovnik će istovremeno stići i belgiski napredni kulturni radnici Maks d'Ovil, pretsednik Pen-kluba Valonije, de Baker, pretsednik Flamanskog Pen-kluba i književnik Rišar Dipjere. Grupi francuskih i belgiskih književnika i umetnika priključiće se i poznati američki novinar i publicista N. F. Ston.

Da li klasičari treba da budu dosadni

Stanislav Vinaver

Kod nas postoji staro predanje, osveštano gimnaziskom praksom, da klasičari treba da budu dosadni; što su dosadniji to su klasičniji. Prevodi najčuvenijih dela svetske literature, a naročito Grka, spadali su u oblast teške more i paklene gimnaziske dosade. Još Paskal, govoreći o starim velikim piscima izrekao je blizu pameti misao da su sve to bili ljudi potpuno nalik na nas, a ne neka namrštena i mrzovoljna rugla, nakraj srca, u ogromnim vlasuljama. Veliki pisci prošlosti koristili su do kraja sočnost živog jezika, čak i kad su je stilizovali. Često je baš stilizacija podvlačila ono što je najživlje u jeziku.

Ideja o živoj intonaciji danas je preovladala pri prevođenju klasika. Nju podvlači u SSSR Kornej Čukovski (uostalom i čitava raspra oko muzike i popevke u SSSR vođena je, dosledno, povodom problema žive intonacije koju je zastupao profesor Asafjev, nasuprot »matematskoj« i stilizovanoj intonaciji, koju je sprovodio, u svojim teoretskim spisima u slavu moderne ruske muzike, profesor Ogolovjec). Istu tu ideju moderne intonacije podvlači u Engleskoj pisac visoke stilizacije. Eliot. U polemici sa najvećim helenistom našega doba, Gilbertom Marejem on mu zamera što su Marejevi prevodi grčkih klasika — kruti, uštovljeni i pedantno glomazni. Slične kritike doživeo je i sam veliki Vilamovic u Njemačkoj. On razume svaku dužinu grčku i svaki, i najmanji »Auflösung« kod Evripida, ali nije kadar da ih stilizuje tako da se oseti život. Čak i na stranicama visokoučenih publikacija »Guillaume Bude« preovladala je ideja žive govorne intonacije, u duhu našega vremena. Profesor Leon Robin prevodi »Gozbu« Platonovu sa svima intonacijama savremenog govornog jezika, a Mazon prevodi Homera tako, da se našao u čudu, jer su ovaj put profesoru zamerili: što isuviše novači, pa su čak i zažalili za krutim, arhaičnim prevodom Leconte de Lisle-a. O novom prevodu »Ilijade« na engleski (u duhu ove težnje) saopštava Saturday Review (od 17 juna ove godine) sledeće: »Čez i Peri svesni su da se Ilijada »kreće« kao živi stvor od krvi i mesa, i zato su izbegli arhaizam kao takav«. (Ja bih dodao: i melodiski arhaizam, koji zatamnjuje mnoge odnose).

Naš se jezik neopisano razvio. On dopušta danas vedru familijarnost između reči i pojmova, koju ranije nije imao. Svi veliki evropski jezici morali su stolećima da se stilizuju kroz poeziju da bi došli do prirodne proze koja se nikome nije dala odmah, pa ni Grcima. Naš beogradski govor dopušta brzu slivenost i u situacijama koje su nekad izgledale nesavladljivo apstraktne. Mi se tim apstrakcijama danas prosto igramo. Stara epopeja, laganih litija reči, i veličanstvenih šestvija čuvstava, ostala nam je kao baština. A pored nje imamo i sve veću bliskost i familijarnost rečeničnih zajednica. Te tako, prevodeći danas, kadri smo da izrazimo bezbroj niansi koje ranije nisu mogle biti izražene. Imamo i živi život i izrazitu stilizaciju. Dikens je — kako se nedavno do-

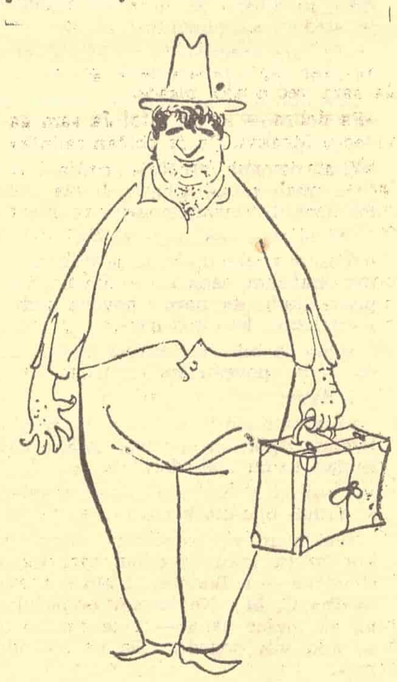

Džumhur: St. Vinaver

kazalo — stilizovao život ne u što veću uzvišenost, već u što dosledniju prirodnost. Tako se on, stilizacijom, dao na oprečan put, to jest: stilizovao je život u pravcu životnijem, familijarnost u pravcu još familijarnijem. Stilizacija tu dolazi do svojih najdivnijih prava, jer je mnogostrana. Ima u njegovoj »Maloj Dorit« jedan malterdžija, Plernis, koji nije u stanju da sklopi veliku rečenicu, a obožava je. On nije dorastao svome izražajnome idealu. Kad bi stao da se izražava glatkom i pravilnom Tekerijevom rečenicom on bi, kao duhovna tvorevina, morao da prsne. A, recimo, u »Hiljadu i jednoj noći« dirljivo dejstvuje i izvanredno ubedljivo prosti amalin, u zanosu sevdaha, progovori suptilno gramatički kao najučevniji jezički purista. Oseti se iznenadni preobražaj celoga njegova bića koje je nadahnućem velikolepne Šeherezade, odjednom zažuborilo visokom poezijom.

Neka je hvala bogu sa srebrnim lukom, što mi danas raspolažemo jezikom modernog života, toliko gipkim i sočnim, da je i sam sebi dovoljan, i svakoj stilizaciji pristupačan. I, kad prevodimo velike strane pisce, mi smo danas u stanju da izrazimo, bolje nego ikada, njihove žive akcente i krepke stilizovane obrte. Jedno ne ide bez drugoga. Naš se novi slatki i umni jezik preliva od života i od niansi. Zato mi klasičare ne samo što moramo, nego, danas, i možemo: da prevodimo živo i gipko. Oni nikada nisu bili dosadni, a kod nas to i ni po koju cenu ne smeju ni biti.

Zabluda o smrtnoj dosadi velikih pisaca najveća je smetnja pravoj kulturi. Ona nas navikava na duboko pogrešnu misao: da je kultura nešto dosadno i ubitačno. S tom tradicijom treba prekinuti, iz pažnje i ljubavi prema našoj sjajnoj, svežoj i mladoj čitalačkoj publici, gladnoj i žednoj visokih dostignuća kulture. Ko prevodi klasičare dosadno i ubitačno, nije samo rđav prevodilac, on je i štetočina, jer ubija v[illegible] u kulturu.

BOG SVE VIDI

Crni parobrodić »Porin« ljuljuškao se na tromim, uljanim valovima mrtvoga mora koji su ostali iza južine. Trzaji osovine potresali su mu utrobu poput uporne štucavice; njena mukla lupa ispunjala je putnički salon izazivajući cilik čaša usađenih u udubljenja na polici. Po suknu stola klizila je neprimjetno prema jednom uglu metalna pepeljara; kad bi stigla na sam rub, sijedi a ćosasti šjor Pavo otvorio bi dremljive oči, vratio je velikom ručetinom nasred stola, pa opet zakunjao. Četiri žene izdvojile se u poseban krug; podavile poda se noge, turile dlanove pod pazuha, i povjerljivo razgovaraju; kad im se učini da im se na odjeći umiješio nezgodan nabor, izravnavaju suknju rukom; jednoj od njih sjedi o boku sin, đačić fratarske gimnazije. U kutu se smjestio paron Miće, onizak plećat čovjek što se mnogo znoji; pored njega na divanu rubac kojim tare čelo, a na koljenima mu otvorena lisnica, veliki »briktaš« u kome prebire i sređuje nekakve priznanice. Pola divana zapremio je, ispruživši se nauznak, dugačak okošt čovjek: pokrio lice maramom, tobože da se obrani od žege i muha, i spava. Ali ta marama van sezone— već smo u poodmakloj jeseni — ne uspijeva da prevari nikoga, te svi znadu da se pod njom krije Lambro, i da ne spava nego se samo pretvara da spava kako ne bi morao povući k sebi svoje duge krake da drugome napravi mjesta za sjeđenje. Lukavstvo je ipak polučilo svrhu: niko mu ne remeti mir; a Lambro zna da su ga prozreli, no to ga nimalo ne smeta, i on, pod maramom uživa u postignutome. Za stolom prekoputa, šjor Prošpe, s novom kapom na zavijenoj glavi (vraćao se iz bolnice gdje su mu operirali crni prišt na vratu), pružio je podlaktice na sto, na njih naslonio čelo, i gleda u pod vodenim očima. Mršave mu ruke lagano drhte i preširoka burma igra mu oko prstenjaka. — Okrenut malko porebarke i oslonjen laktom o sto, kao da promatra kakvo je more ili da provjerava mimo koji li rt to sad prolaze, sjedi šjor Mili i puši na svoj veliki cigarluk od slonovače ispuštajući samosvijesne dimove kroz nos. Iz tog nekomodnog stava, prisiljen je da odgovara na pitanja preko ramena, što pridava izvjesnu sigurnost njegovim izjavama i kao da iskazuje izvjesno omalovažavanje prema tuđim. U stvari, on samo drži na oku »damišjanicu« ulja nad divanom koje je danas kupio u Splitu. Pogledavajući na nju, pomišljao je s uzdahom: »Na što smo došli! Da mi s otoka moramo ići u Split tražiti ulje, i još ga plaćati po ko zna koju cijenu!« Ipak, na dnu tog uzdaha ležalo je zadovoljstvo, jer su i drugi njegovi mještani namjeravali da nabave ulja, ali ga nisu našli. Tom zadovoljstvu pristupilo je još jedno: uprav tog dana opremala se iz njegovog mjesta na rad omladinska brigada; sigurno je cijeli dan bilo po mjestu stupanja, pjevanja, poklika — baš je dobro što nije bio kod kuće. Sad je eto i tu okolnost nekako ubrajao u dobit.

Vozili su se punih pet sati, i već se počeo hvatati sumrak. Jenjala je vreva i odahnuo prostor: putem su se iskrcali redom Dobovljani, pa Škrapljani, pa Podgrebišćani, i sad je parobrod skoro prazan — izlio se iz njega, skupa sa svijetom, i žagor, a posljednje putnike zasitio razgovor i ovladao umor, pa se razvalili po sjedištima i razzijevali. Čak i Tonko, gore uvrh stepenica, koji je nosio iz Splita napunjen akumulator i čitavim ga putem čuvao među koljenima upozoravajući prolaznike »Imajte pomnju, nemojte mi ga nogom!«, malko je posustao i prestao da opominje. Sad je i Lambro mogao da bez opasnosti skine s lica maramu i da se ispravi na sjedištu: pružio ukoso noge ispod stola, tako da su mu stopala dopirala do prolaza sredinom salona, pa je bublasti i rundasti konobarev pomoćnik morao paziti da se o njih ne spotakne. Šjor Mili je lijeno prevrtao listove novina; više nije ni pogledavao na damijanu, slutio je njeno prisustvo — bijela novota njenog opleta nametala se kao svijetla mrlja kutu njegovog oka. Šjor Prošpe sklopio vodnjikave oči, u tišini se čulo njegovo skromno hrkanje. Paron Miće najzad je sredio svoje priznanice i spremio »briktaš« u džep, pa ustao i izišao na palubu da protegne noge.

Koracao je gore-dolje po »kuverti«, i svaki put kad bi prošao mimo stakleni krov salona, pogled bi mu privukla bjelasava mrlja nove damijanice. Sine mu u glavi: »Mrcina, miritalo bi mu je fabrikat!«

Suprotnom stranom palube šetkao je meštre Jurica Kulalela. Mići se činilo da i Jurica baca u prolasku pogled na damijanu.

— Evo nas brzo doma, — javi se Miće Jurici kad im se staze ukrstiše na krmi.

— E, fala bogu, — odglasi se Jurica. Pa udružiše svoja dva samotna šetukanja i nastaviše zajedno. I jednome i drugome bili su na vrh jezika Mili i njegova damijanica, i kao da su jedan drugome čitali tu misao, ali se oba susprezala. Najzad, paron Miće popusti prvi.

— Intanto, Mili je naša uja.

— Nađe on uvik, žbižigin ti je on!

— I odmar je digà nos. Pazi na damijanicu kâ na zenicu oka — vavik gleda u nju kâ u svetoga sakramenta.

Kratka pauza, kao da očekuju jedan od drugoga da kaže zaključnu. Paron Miće i sad istraja kraće.

— Baš bi mu je miritalo sakrit! Neka malo bacila!

— Miritalo bi, — potvrdi Jurica bestrasno, ali se obasja zagonetnim osmijehom.

— ...I ne vratit mu je dva, tri dana, neka se dobro izgrize! — navaljivao je Miće.

Dolje u salonu, Mili odgurne novine i zijevne; riješio je sve ukrštene riječi. Struganje lanca i batanje posade po krovu upozori ga da su blizu meti. Baci pogled kroz okno i vidje da već prolaze mimo Fratarski otok. Ustade i protegnu se. Parobrod izvi u suton svoj jauk. I ostali malobrojni putnici poustajaše otresajući imaginarne mrvice s hlača i stadoše prikupljati oko sebe pakete i košarice prebrajajući ih po pet, po šest puta. Žene su popravljale kosu i odlazile jedna za drugom u toaletu. Mili se javi konobaru na vrata kuhinjice da plati što je popio, pa iziđe na palubu i stade nezainteresovano promatrati bijele, isprane stijene grobja, namjestivši usne na bezglasno zviždukanje i ljuljajući se u koljenima.

Svijet se iskupio na pristanu. Parobrodić se polako priljubi uz obalu. Odmah uskočiše na brod dva-tri nosača i poneko od rodbine doputovalih koji su imali poviše prtljaga. Nastade gužva, dozivanje između putnika i rodbine, preskakanje preko ograda i spoticanje o kofere i zavežljaje. Šjor Milija je dočekala žena Lukrica i kćerka Svetlana sa velikom plavom mašnom u kosi. On siđe u salon da uzme prtljag. Ali nigdje damijanice. Preznuo je, no odman se savladav naslućujući šalu.

— Ko mi je sakrio damijanu? — upita glasom čovjeka koji se još ne ljuti, ali mu se žuri i nije mu do šale.

Niko se ne odazva. On zaviri opet pod sjedišta, iza vrata.

— Ala da, dosta je, vanka damijanu!

Sve je bilo zaludu; damijana ne ispliva, a ljudi počeše odbijati njegove pozive na izručenje bez osmijeha i sa sjenkom zlovolje. Ostao je posljednji na brodu. Opet je sve premetnuo i svuda zavirio. Nije odgovarao ili je odvraćao osorno na ženine upite s obale. Tražio je objašnjenja i pomoći od konobara, od noštroma, od kapetana, učinio sve što treba da se učini pa da bar savjest bude mirna, ako je već damijana propala. Kad je izišao, obala je bila opustjela; ostali putnici već su se razišli, okruženi rodbinom i natovareni paketima. Na obali je čekala brižna Lukrica, skrštenih ruku na trbuhu. Njeno mršavo lice imalo je, u sutonu, oštre crte udovice. Svetlani je dosadilo čekanje pa se klatila tijelom tarući se majci o krilo.

Uputio se kući ljutit, ne obazirući se na Lukricu i Svetlanu; one su kaskale za njim da ga sustignu. Jedva je pozdravio don Pjera koji je očito pokazivao namjeru da ga ustavi i da po običaju pita što se govori u Splitu i što se čuje na radiju. Na kućnom pragu izbi im sa zvonika osam sati. Otkucavalo je urijetko, štedljivo, kao da se sipa nešto dragocjeno, odmjereno na zrnca. Za večerom je zagrabio dva puta viljuškom zelja, pa odgurnuo od sebe tanjir. Lukrica pokuša da ga umiri:

— A more bit da će se sutra nać.

— Ma kako će se nać? ma di će se nać? — jedva dočeka on da plane.

— Kako moreš tako ludo govoriti: nać će se! Ludo žensko!

Srdio ga je taj ženin budalasti optimizam to njeno vječito »uhvanje«, ta njena... ta njena lakomislenost!

— Hm! Ma baš! I ti mi još govoriš: nać će se!

Ni paron Miće nije dokasna zaspao. Čuo je kako je otkucalo jedanaest, i ponoć. Damijanica je bila u rukama meštra Jurice. Ovako, u osamljenoj tišini noći, Mići se na mahove činilo kao da je i on tu izigran i ismijan. Vrtio se po postelji i otpuhivao.

— Ča ti je? Ča si se uzvrtî? — pitala ga je žena.

— Ništa. Spavaj ti! — odgovori on krto.

Ustao je zorom. Mjesto je bilo još pusto — bila je nedjelja. Otišao je dva puta do ribarnice; nije mu se dalo da mirno sjedi na klupi u perivoju i da čeka svoje obično ranoranilačko društvo, već je šetkao naokolo zamišljen, gledajući u zemlju. Jedva je dočekao sat kad je mogao da pođe k Jurici Kulaleli a da to ne bude napadno. Našao ga je pred njegovom bačvarijom, u nedjeljnom odijelu i pod šeširom. Stajao je na pragu i otrésao rukom naliven upaljač, a u drugoj je držao flašicu benzina. Pozdraviše se suvo. Miće se kao nehotice obazre naokolo, pa prođe pogledom po prozorima da se uvjeri da su sami. Uđe za Juricom u bačvariju.

— A vidiš, miritalo bi mu je ne vratiti, kad je toliko digâ nos! — reče bez uvoda. Pa nadoda, da potkrijepi:

— Baš neka se nauči!

Kulalela ravnodušno slegnu ramenima tražeći po stolu čep od flašice.

— Meni je sve isto.

POUKE IZ POUKA

Pišu:

(Crtež Džumbura)

RADIVOJE ĐUKIĆ I JUGOSLAV ĐORĐEVIĆ

Još nijedan naš umetnički film nije izazvao toliko diskusije i tako oštru kritiku kao film »Jezero«. U toj kritici bilo je, i po našem mišljenju, mnogo opravdanih primedbi i zamerki, ali je bilo i takvih (i to u većem broju) o kojima bi vredelo govoriti ako ni zbog čega drugog, ono bar radi ilustrovanja pojave koju je M. Bogdanović nazvao »kritikom po svaku cenu«. Pa ipak, da se u nekima od tih članaka nisu pojavile reči kao »iskrivljavanje socijalističke stvarnosti«, i »... dobija prizvuk klevetanja naše izgradnje«, i da je najoštrije od tih kritika pisao ma ko drug a ne bivši i sadašnji umetnički rukovodioci naše kinematografije — mi nikada ne bismo napisali ovaj odgovor.

Cilj ovoga članka nije odbrana idejnih i umetničkih kvaliteta filma »Jezero«, već da se bar jednom progovori otvoreno o odnosima u našoj kinematografiji, o odgovornosti umetničkog rukovodstva, i da se, po mogućnosti izvuku izvesni principijelni zaključci.

Kao neutralne i objektivne sudije, pozli su u borbu za idejnu čistoću i umetnički kvalitet našeg filma (na primeru »Jezera«) umetnički rukovodioci naše kinematografije, Aleksandar Vučo, Vicko Raspor i Mile Vitorović. U svojim člancima oni su mnogo govorili o »gresima« koji padaju na dušu autora »Jezera«, ali su propustili da se bar jednom reči osvrnu na svoju ulogu u stvaranju tog filma.

Scenario za film »Jezero« pregledali su i primili pre više od dve godine umetnički savet Komiteta za kinematografiju i Stefan Mitrović, koji je insistirao da se u scenario unese kompleks hidrogradnje sa motivom borbe protiv sabotera. Posle te izmene scenario je reditelju predao Aleksandar Vučo, tadašnji pretsednik Komiteta za kinematografiju, kao »najbolji naš scenario« (reči Aleksandra Vuča). To svoje mišljenje A. Vučo nije izmenio tokom celog snimanja »Jezera«, već ga je često ponavljao sve do nekoliko meseci pre premijere. I ne samo to. Uloga A. Vuča u doterivanju scenarija bila je vrlo velika i neprekidna. Utoliko je svima nama, koji znamo te činjenice, čudnija Vučova izjava u »Književnim novinama« br. 26, u kojoj baš on (!) osuđuje nepravilan stav prema našoj tehničkoj inteligenciji. Kao što je propustio da u toj osudi, pored scenariste i reditelja, pomene i sebe, A. Vučo je izgleda zaboravio i to da je na prvom čitanju knjige snimanja filma »Jezero«, a i kasnije, baš on insistirao da se, radi ubrzavanja dramskog razvoja, ne poklanja mnogo pažnje razlozima zbog kojih Suvić sabotira, već da se postavi kao »gotov saboter sa zadatkom da uništi jednu veliku hidrocentralu naše petoletke« (sadanje reči A. Vuča, »Književne novine«, br. 26) — što on sada osuđuje.

Pored A. Vuča, scenario danas kritikuju, i to prilično oštro, i V. Raspor i M. Vitorović. Nama se čini da bi bilo mnogo korisnije i pravilnije, da su oni te svoje primedbe stavili ranije, u vreme kada su se mogle iskoristiti, a to im je kao umetničkim rukovodiocima i bila dužnost.

Isti je slučaj i sa pregledom snimljenog materijala. Možda nije svima poznato da se nijedan objekt, nijedna scena na filmu nisu mogli smatrati snimljenim dok materijal ne pregledaju i odobre Aleksandar Vučo, umetnički direktor, i Vicko Raspor, umetnički savetnik. Oni su bili ti koji su imali ne samo pravo već i dužnost da zahtevaju presnimavanje svakog kadra i objekta, ako ovi ne odgovaraju po svojim idejnim ili umetničkim kvalitetima. Danas upravo oni osuđuju »Jezero«, a zaboravljaju da nam skoro nijednom do završetka snimanja nisu rekli da im se materijal ne sviđa, da gluma nije dobra, režiska koncepcija nedosledna, likovi beživotni, i slično. Naprotiv, svima je u filmskom preduzeću »Zvezda« jasno u sećanju baš obrnuti sud koji su oni donosili o snimljenom materijalu »Jezera«. (U filmu su presnimljena svega tri ili četiri objekta, i to više na naše traženje nego na njihovo).

Želimo ponovo da podvučemo da je sve do nekoliko meseci pre premijere umetničko rukovodstvo o »Jezeru« govorilo samo najlepše. Tada je odjednom došlo do promene mišljenja. Pojavile su se sitnije i krupnije primedbe, ali ni reči nije bilo o tome da film »Jezero« »krivotvori i izvrće osnovne životne činjenice«, da »takav prikaz džinovskog poduhvata na Neretvi nužno dobija — iako je očigledno da autori filma ni u kom slučaju to nisu želeli — prizvuk klevetanja naše izgradnje«, da je »ljubav (Mate) u filmu zaista neprirodna« itd. (Pod navodnicima su reči M. Vitorovića, Borba, 3 avgust 1950).

Mislimo da je nepotrebno dalje navoditi primere razlike između njihovih ranijih i sadašnjih mišljenja; jedino bismo želeli da na kraju postavimo nekoliko pitanja i da izvučemo neke zaključke.

1. Otkuda pravo umetničkim rukovodiocima naše kinematografije da da nas kritikuju film »Jezero« (ne pominjući sebe!) kada i sami znaju šta su do pre nekoliko meseci govorili.

2. Kome da verujemo sada na filmu: A. Vuču i V. Rasporu kao umetničkim rukovodiocima, ili A. Vuču i V. Rasporu kao kritičarima?

Mi dobijamo utisak da je film »Jezero« bio osuđen da primi na sebe kritiku za sve slabosti i neuspehe naših dosadašnjih filmova, i da su neki rukovodioci naše kinematografije želeli da autori »Jezera« prime na sebe i njihov deo odgovornosti. Ako kritika koju je izazvao film »Jezero« treba da poboljša kvalitet naših budućih filmova, ne žalimo što je ona bila tako oštra, a u nekim slučajevima i neopravdana. Želimo samo jedno: da pred našom javnošću ne ponesemo mi jedini teret tolikih »grehova«, već da on padne i na sve one koji su dužni da ga podnesu zajedno s nama.

Sportska prigodnica

Slušam, drščem i rastem: s verom našega roda
putuju naši ljudi krilom, brodom i trasom.
Od fjorda do plantaže i preko sedam voda
pronose ime zemlje
i dragi grb sa klasom.

Naš je i taj što nagnut nad malom tablom sprema
novu pobedu sebi i otadžbini hvalu:
u oku i sad nosi behar naših bagrema
a u srcu zemlju
u zanosnom valu.

I taj što baca silno kao u čeljust zmaja
koplje tanano, vito, i onaj sa raketom
— po pasošu i srcu deca našega kraja —
urezuju ime zemlje
nevidljivim dletom.

Jedanaest sa loptom... O kako se prolama
klicanje kroz zvučnik i kako damar bije.
I zar ta reč o njima nije i reč o nama?
I tu je grb sa klasjem,
i naš se barjak vije...

I jezerkinje vile iz pesama i sanja
pod svetlosnim su snopom oživele na vodi
Kroz grlo njino teku sva naša osećanja
i — čuj! — izviru pesme

o bratstvu i slobodi.
I devojka-gazela i mladić brzonogi
i onaj na svom točku i pobednik na spravi,
veslač sa veslom, strelac, i svi još oni mnogi
kazuju sad o nama.
o našem snu i javi.

I svud je grb sa klasjem i naš se barjak vije...
Slušam, drščem i rastem... Osećam: lice gori.
Mladići i devojke... O da li danas nije
predak u svom potomku
i s njim se i sam bori?

Mladići i devojke... O kako se ogleda
u njima sav rod zemlje — njive i vinogradi.
I slušamo u njima: kroz sjaj njinih pobeda
i mi smo sa njima
i nepobedni i mladi.

Gvido TARTALJA

»SVADBA« MIHAILA LALIĆA

Velibor Gligorić

Lalić je u pripovetci »Svadba« obradio opet motiv iz narodnooslobodilačke borbe, iz istog kruga iz koga su motivi pojedinih njegovih pripovedaka zbirke »Izvidnica«. Sredina je ista, tu je opet kolašinski zatvor sa doživljajima okovanih zatvorenika koji su spremljeni za streljanje, tu su opet divljanja četnika i okupatora. No sa pripovetkom »Svadba« Lalić je bliži bitnim svojstvima narodnooslobodilačke borbe i njenom odražavanju u zatvorima i koncentracionim logorima, a u isto vreme širi, sadržajniji i zreliji, pouzdaniji u literarnom obrađivanju.

Lalić prikazuje u pripovetci »Svadba« jednu od izrazitih osobina narodnooslobodilačke borbe, a to je nepomirenost ne samo sa ropstvom, nego i sa padom u ropstvo. Lalić odražava u junaku pripovetke, u ličnosti iz najširih narodnih slojeva, svest naroda o nužnosti borbe sa okupatorom, svest naroda da do poslednjeg daha bije boj, da ni u jednom momentu u borbi ne zastane i da borac dok živi okupiran je jednom centralnom mišlju da njegov život pripada borbi. Tadija Čemerkić, junak pripovetke »Svadba« pada u zloglasni kolašinski zatvor, ali sa gnušanjem vidi sebe u položaju skrštenih ruku dok borba traje, nepomiren je s takvim položajem i svu misao, svu pažnju usmeruje na traženje mogućnosti da se oslobodi okova i pridruži borbi. Sve je u njemu pobunjeno protiv ropstva: stid jakog i hrabrog čoveka koji je odrastao u viteškim tradicijama i neizmernoj ljubavi prema slobodi; neugodnost orlovskog karaktera da se nađe u skučenom prostoru u kome ima i nedostojnih ljudskih bića, da se nađe nemoćan na nišanu lovaca koje iz dna duše prezire. Ona viteška ponositost nepokornih rodoljuba koji u zbirci pripovedaka »Izvidnica« gospodari nad slabićstvom, mekuštvom i dešperaterstvom, ovde je još izrazitija, jer nije više samo u stoičkom prkosu, u prezrivoj gadljivosti karakterno nadmoćne ličnosti, već i u neprekidnom aktivnom dejstvu, u neprekidnom sukobu sa svima onima koji prljaju i unižavaju dostojanstvo i čast naroda i čoveka. Tadija Čemerkić ne zastaje sa malodušnim pitanjima pred kapijom života i smrti, pred armaturom rešetaka, žica, okova i mitraljeza. Smisao života mu je jasan, on je u borbi protiv okupatora, protiv ropstva i kapitulanstva.

Lalić je pokazao u zbirci »Izvidnica« jedno lepo svojstvo proznog pisca, a to je sposobnost individualizacije likova. Lik Rade Bašića u pripovetci pod istim naslovom spada u najplastičnije likove naše posleratne književnosti, one likove koji se ne zaboravljaju. Lalić je tu sposobnost još bogatije razvio u kreaciji lika Tadije Čemerkića. Lalić je uspeo da u liku Tadije Čemerkića prikaže čoveka s crnogorskog krša izrazite životne i moralne snage, čoveka vitalnog, dinamičkog, ustalačkog i ustaničkog, punokrvna temperamenta, koji doživljava sredinu, ljude, događaje veoma budnim živim, intenzivnim interesom, nadmašujući sve čvrstinom i postojanošću karaktera, snagom svesti i volje, jakom koncentracijom duha. Čemerkić nosi u sebi osobine starešine, vođe, ima u sebi one materije iz koje se izgrađuju komandanti i heroji.

Lalić je, duboko poznavajući sredinu iz koje izrastaju ljudi kao što je Čemerkić, sredinu epskih viteških narodnih tradicija i mučnih borbi za život i slobodu, uspeo da u lik junaka pripovetke »Svadba« unese izrazita svojstva čoveka iz naroda. Čemerkić je tvrda seljačka gorštačka priroda, prekaljena na muci i u nevolji, srasla za nepokorene prkosne krševe. Njegovo junačko držanje u zatvoru izrasta tokom razvoja pripovetke iz njegove prirode, iz njegovog karaktera, iz prezira prema strahu, poltronstvu i mekuštvu, iz njegovih osećanja lepote borbe naroda protiv ropstva, iz osećanja uzvišenosti te borbe. To junačko držanje se ne konstruiše u pripovetci »Svadba« namerama pisca da u liku junaka idealizira borca narodnooslobodilačke borbe. Narodnooslobodilačka borba otkrila je Čemerkića kao i hiljade drugih boraca njemu sličnih, otkrila darove njegove prirode, darove ljudske plemenitosti, širine i lepote u njemu, izvukla ga iz zabačenosti, iz tamnina u koje je gurnut nasiljima kapitalističkog društva. Lalić je realno živim narodnim jezikom poznavajući vrlo blisko psihologiju seljaka gorštaka, ljudi svoga kraja, prikazao u Čemerkiću onaj ljudski plemenit čelik iz koga je narodnooslobodilačka borba iskovala pobedu nad okupatorom i izdajnicima.

Lalić je posvetio najveću brigu slikanju karaktera i držanja Tadije Čemerkića u kolašinskom zatvoru. Lik Čemerkića zaista svetli u zatvoru, čini da zatvor ne postane žrtveničko mesto koje iščekuje sažaljenje i saučešće. Držanje Čemerkića, onako kako ga je umetnički životno i uverljivo prikazao Lalić, u njegovoj nepomirenosti sa smrću na strelištu i u njegovoj beskompromisnosti, razbilo je pretstavu o takvim zatvorima u koje su padali borci i saradnici narodnooslobodilačke borbe. U zatvoru koji opisuje Lalić ima među zatvorenicima i ljudi drugojačijeg kova nego što je Čemerkić, ima među zatvorenicima i moralno slomljenih, skrhanih, strašljivih, slabića i mekušaca. Lalić teži da im nađe individualne osobine, da budu živi likovi koji se oštro diferenciraju jedan od drugoga. I to daje prikaze zatvorenika u pripovetci »Svadba« hroničarski, izlažući i istorijat njihovog pada u zatvor, zadržavajući se i u pripovedačkim digresijama na njihovim slučajevima. On ih više harativno prikazuje, skicira njihove individualne osobine tako da po upečatljivosti izraza i po snazi literarne obrade njihovih likova zaostaju mnogo iza markantnosti i životnosti lika Tadije Čemerkića. Ipak i u likovima drugih zatvorenika konkretizovana je tendencija pisca da budu verni životu, da imaju daha i krvi. Od ove životne uverljivosti odvaja se lik grbavog Rajčića koji ne daje utisak takvog postupka u konkretizaciji. Nedovoljno uverljivo je da on dugo ostaje pošteđen zbog grbe kada je fašistički okupator istrebljivao sve što je slabo, nemoćno, bolesno, neupotrebljivo za teške robovske fizičke radove, a saradivalo je u narodnooslobodilačkom pokretu. Takođe je neuverljivo da ga je mogla spasti iz pokolja »zlatna grba«.

Subjektivni odnos pisca prema delu vrlo je jak kod Lalića. On piše uzbuđeno, strasno, sa živim učešćem u sudbinama svojih ličnosti i u njihovom ličnom životu. Do jakog izraza dolaze tokom izlaganja radnje njegova subjektivna osećanja ljubavi, divljenja ili gađenja, gnušanja i mržnje. No ipak ga to ne odstranjuje od njegove osnovne težnje, a to je da bude objektivan, da odraz stvarnosti koju literarno obrađuje bude veran i istinit. On ne polazi od uopštenih pretstava boraca da prema njima daje serijske ilustracije likova. Takođe ne polazi ni od uopštene pretstave neprijatelja. Njegovo živo, neposredno osećanje stvarnosti ne podnosi shematičnost. Nakaznost četničkih dželata u krugu kolašinskog zatvora on ilustruje sa mnogo ubedljivih životnih slika. A verovatno zbog toga što prema njima ima gadljiv odnos, tretirajući ih kao ljudske mizerije, nije poklonio više pažnje da literarno obradi crte njihove krvoločnosti i da slikovitije prikaže njihove mučiteljske sadističke akcije. Lalić se kao realist koji teži da uđe u celovitost čoveka nije zadovoljavao jednostranim prikazom tamničara. On je hteo da uđe i u pobude njihovog stidnog i nedostojnog posla, kao i u njihovu psihologiju. On uočava razliku između odnosa žandarma Ančića i Rista Obradovića, prati kolebanja Ančića, njegove unutrašnje protivrečnosti, nejasne sumnje u njemu, povremene sukobe sa tamničarskim pozivom i dželatskim dužnostima. Lalić najbolje prikazuje neprijatelja u njegovom stavu izdajničke mržnje prema komunistima i poltronske snishodljivosti i slugeranjstva pred okupatorom i u njegovom rečniku punom prostačke zaslepljenosti, gadosti duše i moralnog prostituisanja.

Lalić poseduje vrlo živo poznavanje mentaliteta i psihologije ljudi svoje uže domovine. Njega privlače stihijske snage iz širokih narodnih slojeva, prirode smele, jake i otvorene, one koje se plameno razgorevaju u mučnim časovima velike opasnosti i sudbonosnih istoriskih događaja Takvu snagu je nosio markantni, impozantni lik Rade Bašića, takvu snagu nosi markantna strasna individualnost Tadije Čemerkića. Rade Bašić pripada istoriji, viteškim tradicijama naroda, a Čemerkić po svim svojim svojstvima i po svojim delima u kolašinskom zatvoru i po izlasku iz njega učestvuje u njenom stvaranju, ma da je njegov put do pravog jezgra narodnooslobodilačke borbe dug i naporan. Čemerkić oseća u delima Partije herojku rodoljublja i ovaploćenje ljudske pravde, oseća da revolucija koju on naziva narodnim jezikom »svadba« donosi slobodu narodu i čoveku i celom svojom ličnošću teži Partiji da u njoj nađe svoje mesto, mesto koje bi mu u celosti obezbedilo ljudsko dostojanstvo, častan i idealan smisao života. Lalić je tu težnju Čemerkića izneo u njenoj elementarnoj jednostavnosti i u čistoti njenih idealnih pobuda. Ono što je ostalo nedovoljno izrađeno u pripovetci to je konkretizovano dato jačanje svesti Tadije Čemerkića o organizacionoj snazi Partije i njenoj organizacionoj ulozi u borbi sa okupatorom. Ovo je bilo potrebno dati zbog toga što je Tadija Čemerkić pre pada u kolašinski zatvor jedno vreme pripadao Partiji pa je usled prenagljene odluke s jedne strane, s druge strane zbog njegove tada nerazvijene svesti otpao od Partije. On je prikazao takođe i isključenja i ispadanja iz Partije onih kojima u Partiji zaista nije bilo mesta, koje je Partija izbacila iz svojih redova zbog njihovog slabićstva i kapitulantstva ili su iz borbe dezertirali.

Lalić uspeva da održi u razvoju radnje vrlo živ, nepresušan interes čitaoca. On to postiže u najvećoj meri prikazom intenzivnog staranja Tadije Čemerkića od prvog dana pada u zatvor da se oslobodi okova i tamnice, njegovih uzbudljivih i grozničavih priprema za bekstvo. Lalić priča vrlo zainteresovano, emotivno, kao da priča o kakvim svojim vrlo bliskim znancima, ispunjavajući i opise duševnih stanja svojih ličnosti i izlaganja situacija zatvorskog života strasnim očekivanjima da se ima dogoditi nešto krupno i sudbonosno. Luk života Tadije Čemerkića i njegovih drugova u zatvoru je zategnut. Njihova sudbina lebdi između života i smrti. Atmosfera u kojoj se razvija radnja u pripovetci ispunjena je tom pokretnom i promenljivom oscilacijom između života i smrti, osvetljavanjima i zamračivanjima perspektiva, psihozom koju izazivaju mitraljeske cevi pred grudima osuđenih na smrt, psihozom gubilišta.

Najuzbudljiviji su u Lalićevoj pripovetci »Svadba« opisi izvođenja Čemerkića i drugih zatvorenika iz kolašinskog zatvora i njihovog spajanja sa razoružanom četničkom kolonom, sprovođenja od strane Nemaca i bekstva Čemerkića. Tu je Lalić prešao na široke opise glomazne nemačke oružane sile i njenog čeličnog žarela u koje je sručena povorka kolašinskih zatvorenika, spremnih za masovno pogubljenje, na opise psihoze četničke mase koja se gmizavo i puzavo uvija oko nogu okupatora. Lalić je dao te opise s vrlo jakom životnom uverljivošću i oštrom dramatičnošću. I tu Lalić nije pribegao konstruisanju bekstva Tadije Čemerkića kao literarne apoteoze neustrašivosti i heroizma u stilu patetičnog i patosnog čudotvorstva. Bekstvo Tadije Čemerkića izbija iz uslova koje je stvorila nervoza neprijatelja prilikom iznenadnog masovnog pogubljenja i iz davno pripremane odluke Čemerkića da se po cenu života spase od ponižavajućeg položaja okovanog roba. Lalić je do kraja zadržao u literarnoj realizaciji težnju da lik Čemerkića bude u punom smislu ljudski, životan, istinit. Samo usled prejakog insistiranja na tvrdoći prirode Čemerkića, »kaljenja na svim vatrama i ledovima života« i strasnog subjektivnog uživljavanja kao pisca u visoku cenu takve tvrdoće, Lalić dolazi do onakvih morbidnih opisa kao što je susret Čemerkića sa lešom Okiljevića u vodi i do onakvih komentara Čemerkića na račun leša, drastičnih u surovosti.

U stilu pripovedanja Mihaila Lalića ima kamenite podloge tvrdom i oštrom izrazu. Njegovo pripovedanje ima svoju osobenost, svoja markantna obeležja u uskoj povezanosti sa narodnim govorom. Zbog toga je mogao izraziti grubost i surovost okvira u kome se razvija radnja njegove pripovetke, zbog toga je mogao prikazati sirove i elementarne snage svojih junaka, učiniti životno uverljivom prirodu Tadije Čemerkića, grubog čoveka iz brda« koji iza »oklopa jedne surove hladnoće i jednostavne priproste čvrstine duha i tijela« krije istinsku humanu plemenitost. Tvrdoća, oporost i sirovost u Lalićevom pripovedanju u kome se uvek ogleda krševito gorštačko podneblje daje sugestivnu snagu prirodnosti i jednostavnosti njegovim opisima i prikazima kada su u pitanju životi brđana, njihovi likovi, karakteri, temperamenti i njihovi međusobni odnosi. Ono »priprosto« koje upisuje u karakterizaciju Čemerkića, uz onaj oklop surovosti s kojim se Čemerkić probija kroz život, mogli su dobiti svoju istinitost u ovakvom pripovedanju u kome je izražita težnja pisca za neposrednim doživljajem i zahvatom prirode i stvarnosti. Ta naklonost sirovosti i prirodnoj elementarnosti izraza vodi s druge strane pisca mestimično stilu usmenog pripovedanja u kome ima i neprečišćene grube primitivnosti.

— A ča ti je »sve isto«, ča ti je »sve isto«? Nij' ti »sve isto! — bukne Miće.

Jurica čučnu i uze premetati prstima po strugotini od dugâ na podu da napipa zagubljeni čep. Obod šešira zakrivao mu je lice. Miće je imao dojam da bi on tako mogao da čuči i čeprka bez riječi i čitav sat, i čitav dan.

— Nego znaš što?

Kulalela je i dalje čeprkao po strugotinama.

— Najbolje bi bilo, govorim ja, podilit. A on neka drži ča je zamiritâ!

Jurica i opet slegnu ramenima i dade ustima izraz nebrige. Ipak, polako se ispravi i uputi u kuću pozvavši Miću trzajem lopatice i glave da ga slijedi.

Ostavi Miću sama u sobu a on negdje odlunja. Malo kasnije vrati se s dvije boce. Stadoše jedan prema drugome, onako u kaputima i pokrivenih glava, što je davalo neku tvrdoću njihovom odnosu.

— Bit će u njoj četiri litre. Ove su boce točno od litre.

Miće uze jednu i izvrnu je, tobože da iscijedi eventualne kapljice vode, a ustvari da vidi nije li na dnu naznačena mjera. Činilo mu se da su to flaše od nekog likera koje nose devet decilitara. Ta gesta Jurici vidno pođe uz nos.

— Gren donit piriju, — promrmlja kao za sebe, pa opet odlunja. Vrati se s lijevkom i damijanom. Otčepi damijanu i usadi lijevak u flašu.

— Jesu li ovo od likera? — ubaci nesigurno Miće.

— Od likera oli ne od likera, govorin ti, točno su od litre.

I stade pažljivo točiti. Miće se nagnu i iskrivi glavu gledajući prema svijetlu kako se flaša polako puni. Sad mu se učini i to da su boce kraćeg grlića nego što obično bivaju.

— Livaj ti, livaj, ja ću ti reć kad bude dosta.

Ali Jurica šutke odbi tu ponudu time što i on iskrivi glavu sa svoje strane prateći nalijevanje.

Napunivši i drugu bocu, dohvati s kredenca staru novinu, izdvoji unutrašnji list a vanjski vrati na kredenc.

— Nâ, zamotaj ako ćeš!

Miće zavije boce, sve bez riječi, spremi po jednu u svaki džep od kaputa, preko toga zakopča ogrtač i uvali ruke u vanjske džepove pridržavajući ih da se ne omaknu.

Rastadoše se suvo, gotovo kao neprijatelji; združavala ih je jedna zajednička tajna i uzajamna pizma.

Miće se otšunja kući; kroz »portun« uđe na unutrašnja vrata u prizemno spremište u kome je dijagonalno ležao izvrnut brod zauzimajući gotovo sav prostor. Spremi boce na policu iza nekih kantica skorene uljane boje, pa izide na pijacu. Prođe ponovo perivojem. Na jednoj klupi sjedio je šjor Mili u društvu petorice ili šestorice i pričao potanko svoju zgodu, valjda već po treći ili četvrti put otkako je ustao. Kod svakog ponovnog pričanja kao da se pomalo odterećivao. Izvjesnu utjehu — gotovo neku naknadu za nestanak damijane — nalazio je u volšebnosti tog nestanka. A zanimanje drugova i njihovo živo učestvovanje u nagađanjima i odgonetanju djelovalo je toplo kao saosjećanje i umanjivalo usamljenost u nevolji. Perivojem prođe Lambro presijecajući ga poprijeko velikim koracima; pošao je u svoje selo noseći o štapu preko ramena obješen zavežljaj. Već po deseti put uze Mili u razmatranje nije li nestanak damijane možda Lambrino maslo, ali i ovog puta morade, sa žaljenjem, da odbaci tu pretpostavku — sve su okolnosti to isključivale. (Ipak, otada je Mili ponio za sav život nesvijesnu mržnju na Lambru, i nikad više nije mogao da ga sretne ili da pomisli na nj a da mu se raspoloženje naglo ne zamrači.) Šjor Miće udari sporednom stazicom zaobilazeći široko Milijevu grupicu, i izađe iz perivoja na drugi izlaz. Prođe pored nove škole koja se gradila; odjekivalo je udaranje čekića i vrcalo iverje od kamenja. Zažmuri da mu iver ne uleti u oko. Promrmlja u sebi: »Ništa im nije sveto! Ne poštuju ni svetu nedilju!«

Uputio se cestom u polja. Pekao ga je prekor što je izvukao tanji kraj i što se pustio nasamariti. »Sigurno damijanica nosi i četiri i pô litre,« — preračunavao je u sebi, — »a u obe boce najviše ako ima litra i tri četvrta čistoga. I još je damijanica ostala njemu!«

Hodao je čitav sat. Iz obližnjeg sela jecnu zvono i potsjeti ga na službu božju. On požuri natrag. Stiže na misu u pravo vrijeme. Bio je to prvi put poslije dugog prekida što opet bruje popravljene orgulje; za njima je sjedio stari skoro slijepi drvodjeljac meštre meme Gambaroša. Paron Miće se predao crkvenom ugođaju. Na duši mu je počeo sjediti mir. Njegove misli krenuše utješljivijim tokom i u njemu se stade uspostavljati ravnovjesje. Najprije mu pade na um da je njemu izliveno s vrha, bistro ulje, a da je Juricu ipak dopalo, pri dnu, bar malo, malo muteži. I već ta neznatna i problematična prednost nesrazmjerno ga razvedri. A onda, i to što je pri Jurici ostala damijana sad mu se prividi više kao teret nego kao dobit — čovjek bi se rado riješio tog vječitog svjedoka, izbacio ga iz svoje kuće. A ako je Jurici ostalo nešto više ulja nego njemu (i više nego što je pravedno i pošteno), — neka mu bude, neka nosi, — služilo mu za lumin mrtvačkî — (jer ingordo je najgori čovik!); on voli i manje, ali s mirom božjim i da mu niko ne zavidi i ne kune. A Bog sve vidi!

Kroz raznobojno okno padao je koso preda nj šareni snop sunčanih zraka; žmirio je od njegova jasa i udisao mu toplinu skoro kao miris.

— A meni su ostale njegove dvi boce! — sjeti se nenadno. — I to ne kradene, kao njegova damijana, nego pošteno dobivene, koje mi je sam dao!

Skromna radost, ali čista. Neslućena dobit dođe mu kao odgovor neba na njegove kršćanske misli, kao nagrada za strpljivo podnesenu nepravdu, kao mig božji koji na tom putu podržava i krijepi.

Zabrenča zvono. On se prignu i prekrsti, zaroni lice u jarki snop zraka pred sobom. Osjeti po leđima njegovu toplinu, kao da se na nj prosu milost božja.

Vladan DESNICA

---

damijana = oveća boca opletena prućem, demižon;
kuverta (na brodu) = paluba;
miritati = zaslužiti, zavrijediti;
fabrikati = opraviti, podvaliti;
intanto = međutim;
žbižigin = prometljiv, kopkalo;
bacilati = mučiti se tražeći;
portun = kapija, ulaz u kuću;
lumin = žiža, kandilo;
ingordo = lakom, pohlepan.

Muzičko djelo u spomen Marulićeva jubileja

Splitski kompozitor Josip Hatze komponirao je na stihove starog hrvatskog pjesnika Petra Hektorovića pjesmu za mješoviti zbor, koju je posvetio uspomeni Marka Marulića, prigodom 500-godišnjice njegova rođenja. Hektorovićevi stihovi, koji su poslužili Hatzeu, sadržani su u poznatom njegovom pjesničkom putopisu »Ribanje i ribarsko prigovaranje«. Posjetivši na svom putovanju i Nečujam na Šolti, gdje je veliki splitski pjesnik neko vrijeme boravio, Hektorović se ovdje, na domak Splitu, sjeća toga grada i njegova velikog sina, Marka Marulića. Marulićeva pjesnička slava bila se tada već daleko pročula, što svjedoče i stihovi Petra Hektorovića, Marulićeva tridesetak godina mlađeg savremenika (Hektorović je rođen 1487.).

O Splite čestiti, ku si sriću imil,
da s'vazda gnizdo ti razumnim
ljudem bil.
U tebi knjižnici mnozi se rodiše,
veli razumnici, koji slavni biše,
'li Marul nad svima, za reći rič pravu,
najveću čast ima, i diku, i slavu.
Svu našu okruni stranu mnogom
dikom
i častju napuni i hvalom velikom: —
kim je urešen bil i jezik slovinski
i kim se je dičil takoje latinski.
Zvizdami meu svimi kako sja
Danica,
tako meu narodom ime mu protica.

Hetzeovu kompoziciju izdao je nedavno Savez kulturno-prosvjetnih društava u Zagrebu, pa je i to značajan prilog proslavi Marulićeva jubileja.

A. B.

KRATKE VESTI IZ INOSTRANSTVA

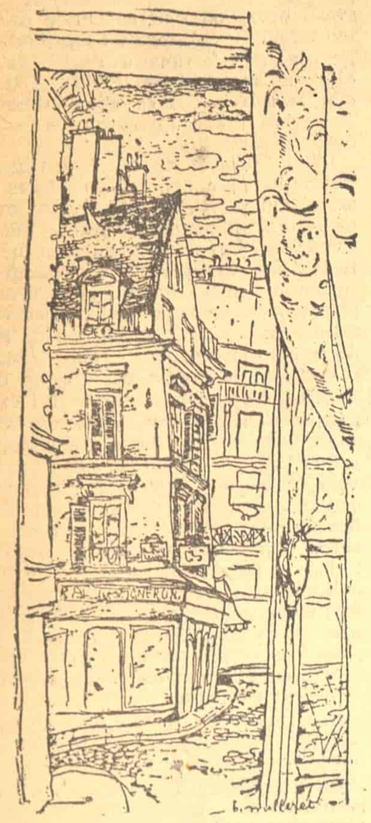

(Crtež Bernara Migrea)
Ulica Tampl u Parizu, gledana sa prozora Balzakovog stana

BALZAKOVI STANOVI U PARIZU

Pariska opština otkupila je kuće u ulicama Rajnuar i Breton u kojima je Balzak između 1842 i 1848 godine napisao nekoliko čuvenih dela. U kući u ulici Breton, koja je pretvorena u muzej, može se i danas videti tajni otvor na podu kroz koji je prezaduženi pisac bežao ispred svojih poverilaca.

BALZAKOVSKI PEJSAŽI I SUDBINE

»Balzakovski pejsaži i sudbine« — to je naslov nedavno objavljene knjige francuskog esejiste Amedea Ponsoa (Amedee Ponceau). U ovom ogledu je data čitava geografija Balzakovih dela, koja se pruža od Abusona do Geranda, od Kroazika do Orleana, Somura, Isuduma, Klamesija, Fontenbloa, Tura. U ogledu je takođe opisan narod Balzakovih junaka koji se susreće na ovom dugačkom putu po francuskoj zemlji.

POEZIJA U S.A.D.

List »Peblises viklі« objavljuje anketu o stanju poezije u S.A.D. Prema rezultatima ankete među živim pesnicima u Americi najčitaniji su Džon Mesfajld, Edna Sen Vensan Milej, Karl Sendborg, T. S. Eliot i Robert Frost.

DARMŠTATSKI RAZGOVORI

Početkom jula u Darmštatu (Zapadna Nemačka) održao se kongres na kome se raspravljalo o temi »Lik čoveka u naše doba«. Tim povodom otvorena je i izložba sa istim naslovom. Kongresu su prisustvovali književnici, umetnici i naučnici iz čitave Nemačke (Baumajster, Bekman, Frank, Hekel, Hofer, Iten, Klajnt, Kunc, Matare, Majsterman, Štadler, Miler, Sigler i dr.). Ni diskusija na kongresu, koja je bila veoma zanimljiva i živa, ni izložba nisu mogle da odgovore na pitanje da li apstraktna umetnost odražava lik čoveka u naše doba.

ZABRANJENA DELA KNJIŽEVNIKA I KOMPOZITORA U ISTOČNOJ NEMAČKOJ

U Istočnoj Nemačkoj zabranjeno je objavljivanje dela nemačkih pesnika Stefana Georga i Rajnera Marije Rilkea i francuskih pisaca Andre Žida i Žan-Pola Sartra. Također je zabranjeno izvođenje dela muzičara Igora Stravinskog, Artura Toskaninija i Ignaca Radevskog.

IZLOŽBA EVROPSKE UMETNOSTI U CIRIHU

U ciriškom »Kunsthauzu« priređena je velika izložba evropske umetnosti od XIII do XX veka. Tu su izložena dela francuskih majstora iz 1250 godine, dela Hansa Mulčera, Antonela da Messina, Direra, Altdorfera, Rafaela, Holbajna, Brojgela, Rubensa, Rembranta, Risdala, Fragonara, Goje, Davida, Koroa, Delakroa, Kurbea, Beklina, Manea, Dega, Sezana, Rodena, Renoara, Rusoa, Van Goga, Ansora, Majola, Burdela, Munha, Lotreka, Kandinskog, Bonara, Matisa, Mondrijana, Difija, Klea, Braka, Pikasa, Ležea, Kokoške, Modiljijanija i dr. Izloženo je preko 200 slika i skulptura.

OTVARANJE MUZEJA ISTORIJE UMETNOSTI U BEČU

U Beču je ponovo otvoreno devet velikih dvorana Muzeja istorije umetnosti. Među čuvenim slikama, koje su opet postale pristupačne posetiocima, zapažene su »Bogorodica iz Krumana«, nekoliko dela holandskih primitivaca i zbirka Rubensovih crteža i slika.

DOBITNICI NAJVEĆE TALIJANSKE KNJIŽEVNE NAGRADE

Najveću talijansku književnu nagradu »Viareggio« dobili su ove godine Karlo Bernari za roman »Mala nada« i Francesko Jovine za poslednju pripovetku »Obećana zemlja« ,koju je napisao u aprilu ove godine ,mesec dana pre svoje smrti. Jovine je bio jedan od najistaknutijih naprednih pisaca Italije. Početkom 1948 godine posetio je s jednom delegacijom Jugoslaviju, te je do kraja života ostao veran prijatelj naše zemlje.

UMETNIČKA NAGRADA KARNEDŽ

Krajem septembra u Pitsburgu dodeliće se umetnička nagrada Karnedž. Na veliku izložbu u Pitsburgu dosada je iz Evrope poslato 200 slika. Iz Amerike će se za izložbu odabrati oko 150 slika. Žiri za dodeljivanje nagrade sačinjavaju četiri slikara, po dva iz Francuske i Amerike i jedan iz Engleske.

SNIMLJEN FAŠISTIČKI FILM

U Milanu je završeno snimanje još jednog izrazito fašističkog dokumentarnog filma o životu i radu Musolinija. Novi film nosi naziv »Tragična zora u Dongu« gde su, kao što je poznato, italijanski partizani maja 1945 godine zarobili Musolinija. Svi glumci su Italijani, a film su režirali bivši saradnici fašističke kinematografske kompanije, zahvaljujući finansiskoj pomoći jedne Holivudske kompanije. Film će se uskoro prikazivati u bioskopima u Italiji, pošto ga je italijanska cenzura odobrila.

(Crtež Franca Marka)

Lope de Vega: DVIJE KOMEDIJE

Mala pozornica nakladnog poduzeća »Glas rada«, Zagreb 1950

Mala pozornica nakladnog poduzeća »Glas rada« izdala je dosada, u devet kola, niz pozorišnih djela suvremenih domaćih i stranih pisaca koja su pretežno namijenjena naprednim amaterskim pozorišnim društvima. Ovaj pothvat, vrijedan svake pažnje, omogućuje našim naprednim pozorištima da stvore svoj repertoar i da svojim intenzivnim radom što svestranije razviju jedan važan oblik masovne kulturno-prosvjetne djelatnosti.

I dvije komedije Lope de Vega (1562—1635) jednog od najznačajnijih komediografa klasičnog španskog teatra, zapravo tvorca španske komedije — »Vitez čudesa« i »Dosjetljiva djevojka«, značajan su doprinos našoj prevodilačkoj pozorišnoj literaturi. Ove komedije ,naročito »Vitez čudesa« mogu sa uspjehom da izvode mnoga napredna amaterska pozorišta ako režiske postave ovih djela budu u rukama stručnih pozorišnih lica koja će znati da ih postave u duhu klasičnog teatra. Nestručna lica mogu svaku od ovih kodemija pretvoriti u burlesku, što se može veoma lako desiti, ako se Vegove komedije ne postave na scenu kao komedije karaktera i situacije, budući da djela ne nose jasan odraz protesta klasnih suprotnosti.

Lope de Vega nema snagu jednog Molijera. Njegov teatar ranog baroka sav je prpošan, vedro razigran, živ i zanimljiv, ali bez jetkosti i satirične oštrine koja bi scenskim oblikovanjem pojedinih likova postigla da gledalac može stvarno osjetiti onu prodornu snagu iza koje se naslućuju revolucionarna previranja. U ovim komedijama (Lope de Vega je pisao i drame, romane, epske spjevove, pjesme) značajnu ulogu igra i ljubav. Ljubav za zlatom kod »Viteza čudesa«, ljubav za slobodom kod »Dosjetljive djevojke« su odraz strasti, htijenja i unutrašnjih nemira. Radnja njegovih komedija treperi tom čulnošću ,a od te istinske strasti koje iskrsavaju kroz raznovrsne situacije, odlikujući ujedno i raznovrsne karaktere, stvara se živa fabula: u komediji »Vitez čudesa« tu je pustolov Luzman, kavaliri zaljubljenog srca Leonato i Filiberto, milosnice Oktavia i Beatriče, svodnik Lofranso i osvetnik Tristan koji se bogato naplaćuje na račun donžuanskih pustolovina svoga gospodara Luzmana, i ludih strasti Izabele, mlade žene jednoga starkelje, venecijanskog plemića Patrizia, čiji je lik jedan od najbljeđih, ali u odnosu na socijalna previranja klasnih suprotnosti, jedan od najznačajnijih u ovoj duhovitoj komediji. Naprotiv, komedija »Dosjetljiva djevojka«, koja zbog mnogobrojnih slika pretstavlja prilično težak i složen scenski zadatak za amaterska pozorišta, nosi sve elemente jedne interesantne i zanimljive komedije. Ova komedija nije toliko bogata kao »Vitez čudesa«, ali uporna borba za postignuće individualne slobode sa kojom dosjetljiva Fenisa razvija radnju, to je ono bitno što ovu komediju Lope de Vega čini vrijednom. Fenisa je ta koja je usredotočila čitavu igru u znaku jednog rješenja u avanturističkim htijenjima ne samo kapetana Bernarda, već i svoje majke Belise i njegovog sina Lucinda.

Ove komedije zapravo nisu ništa izgubile od svoje književne vrijednosti, jer prikazuju, u čitavoj i zanimljivoj igri, duh feudalnog doba u kome su majstorski ocrtani rasnovrsni tipovi, počevši od pučana pa preko pustolova i milosnica do onih koji su tada upravljali španskom imperijom; tu oštrica mača, kao sredstvo časti i odbrane, igra značajnu i vidnu ulogu, što je podvučeno i u dvjema pomenutim komedijama.

Srećko DIJANA

PESME NAZIMA HIKMETA

Centralni komitet narodne omladine Makedonije izdao je ovih dana zbirku »Stihova« i »Pisma Taranta Babui« od poznatog turskog progresivnog pesnika Nazima Hikmeta. U knjigu su uneti članci iz naše štampe o Nazimu Hikmetu i o njegovom četrnaestogodišnjem tamnovanju. Kao što je podvučeno u kratkom predgovoru, ova knjiga velikog turskog pesnika naići će na topao prijem kod pripadnika turske nacionalne manjine u Makedoniji koja pamti Hikmetove stihove još iz Narodnooslobodilačke borbe i iz vremena revolucionarnih manifestacija pre rata.

Motivi Nazimove poezije su raznovrsni, ali njihov izvor je jedan: revolucionarna stvarnost sadašnjice, borba naprednih snaga za socijalnu i nacionalnu slobodu, borba protivu fašizma i kolonijalnog ropstva. U ovoj zbirci ima i takvih stihova koji govore o istoriskoj prošlosti turskog naroda, o njegovim borcima za slobodu i o Aziji gde narod ne živi kao što piše Pjer Loti.

Posle dugog mučenja i tamnovanja po zatvorima i kazamatima Bruse, Čankiri, Izmira, posle teškog obolenja i štrajkova glađu. Nazim Hikmet nije izgubio snagu i veru u pobedu progresa. I niko nije mogao ućutkati srce velikog pesnika, veliko, plemenito srce borca za čovečja prava.

Nazim Hikmet je poznat čitavom svetu kao nepokolebljivi borac, kao čovek koji ne otstupa i ne izdaje stvar borbe za narod. Otuda potiče njegova ogromna mržnja prema provokaciji i verolomstvu. U svojoj pesmi »Provokator« on izražava taj svoj gnev prema izdajniku.

Ništa nije moglo da pokoleba optimizam i odlučnost Nazima Hikmeta: ni teškoće zatvora, ni stezanje njegovih ruku okovima, ni debele rešetke ćelije-samice, ni glad... On je ostao veran sebi i narodu i narodnim idealima. Posle dugogodišnjeg tamnovanja on piše:

»Lepe ćemo dane videti, deco,
lepe dane...
Vozićemo motore po nebeskim
plavim širinama
vozićemo deco...

U Nazimovoj poeziji delo »Pisma Taranta Babui« spada u red najlepših dela. Ovu poemu Nazim Hikmet je posvetio francuskom progresivnom piscu Anri Barbisu. Kako sam Nazim Hikmet veli, ovo delo je pisao na osnovu pisama koja je jedan napredni abisinski student iz Italije slao svojoj ženi Taranta Babui u Abisiniju. Prevodeći ova pisma na turski jezik, Nazim ih je pretvorio u poemu protivu fašizma.

Ova zbirka od velike umetničke vrednosti odigraće ulogu vaspitača mladih Turaka u Makedoniji i razviće kod njih ljubav prema istinskoj naprednoj poeziji.

Mustafa Karahasan

DOBRI STARI HOMER

Povodom »Odiseje« — izdanje »Prosvete« Beograd 1950

U homerologiji još nije rešeno pitanje autorstva »Ilijade« i »Odiseje«. Neki misle da su ta dva speva delo slepog pevača sa ostrva Hiosa, možda najslavnijeg svetskog pesnika. Drugi tvrde da oni pretstavljaju ciklus pesama raznih autora od kojih je neko napravio celinu. Treći, pak, brane tezu (v. predgovor Stojiljkovića) da ti spevovi nisu postali odjednom i na jednom mestu, »nego su nastajali i razvijali se u dužem vremenskom periodu i u raznim krajevima«, i da su oni narodna tvorevina, »u čijem stvaranju učestvuju i različite oblasti i različite generacije«.

Pretpostavkama da »Ilijadu« i »Odiseju« nije mogao ispevati samo jedan pesnik, dale su povoda mnoge protivrečnosti u njima, u geografskom, istoriskom, pa čak i u logičkom smislu.

Pitanje autorstva ovih spevova, međutim, nimalo nas ne sprečava da ih uzimamo kao celovite, završene i savršene epose, koje nijedno delo u svetskoj književnosti nije premašilo bogatstvom ljudske istine i lepote. Pri spomenu Homerovog imena, mi odmah pomislimo na te grandiozne poetske tvorevine, a u vezi sa »Ilijadom« i »Odisejom« setimo se onog slepog pevača koji je, po Platonu, »vaspitao i podigao Grčku«, a to u krajnjoj liniji znači — postavio kamen temeljac poetskoj kulturi Evrope.

I pored toga što razlikuje prirodno od natprirodnog, homerska mitologija miri nebo sa zemljom. Ona unosi u prirodu bogova puno ljudskog, a ljudima dopušta neke odlike bogova. Ljudi konačno zavise od njih, ali se i mešaju s njima, razlozi i smisao postojanja i jednih i drugih međusobno se ukrštaju. Oba speva odišu obiljem ljudskog života, njegovom borbom, pobedama i porazima, i punom, neokrnjenom zemaljskom radošću. Naročito je »Odiseja« krcata tom blistavom i pristupačnom stvarnošću. U njoj se divno peva u Odisejevim lutanjima posle razorenja Troje.

»Sva ta lutanja morima — kaže se u predgovoru — ustvari su pesnički odraz realnih događaja iz prvih vremena grčkog moreplovstva, otkrića i kasnije kolonizacije najverovatnije zapadnog dela Sredozemnog Mora...«

Ali i pored svih mitoloških motiva i idealizacije društvene stvarnosti, u »Odiseji« ima realistički izraženih likova, stvari i situacija čak i slika ekonomskog položaja najamnih radnika proviruje iz ponekih kratkih opisa, kao na primer:

»Šest dana i šest noći plovili smo, a sedmoga dana stigosmo u kršni Lamov grad — Telepil lestrigonski — tamo gde pastir, vraćajući se sa paše, doziva drugoga pastira koji mu, čuvši ga, isteruje drugo stado, te tako ko nije spavalica može dve plate da vuče, čuvajući i goveda i belorune ovce, jer čim se dnevna paša svrši, počinje noćna«.

U predgovoru ovog prevoda »Odiseje« Stojiljković je naveo Marksovo mišljenje o starogrčkom umetničkom stvaranju:

»Čovek ne može da postane ponovo dete, sem da se podetinji. Ali zar ga ne veseli naivnost deteta, i zar ne mora i on sam da na jednom višem stupnju stremi za tim da reprodukuje njegovu istinu? Zar u detinjoj prirodi ne oživljava u svakoj eposi njen osobeni karakter u svojoj intuitivnoj istini? Zašto ne bi istorisko detinjstvo čovečanstva, tamo gde se ono najlepše ispoljilo, imalo svoju večitu draž kao stupanj koji se više nikad neće vratiti? Ima nevaspitane dece, a ima i starmale dece. Mnogi od starih naroda spadaju u ovu kategoriju. Ner malna deca — bili su Grci«.

Otuda kod njih normalno shvatanje vrednosti i stvaranje normalnih pojmova lepote. Otuda skladnost linija u njihovim veličanstvenim umetničkim ostvarenjima.

Risto RATKOVIĆ

Značajan konzervatorski poduhvat u Makedoniji

Harmonično završavajući siluetu Ohrida, na omanjem visu, nalazi se stara crkva »Sv. Klimenta«, podignuta 1295 godine i prvobitno posvećena »Sv. Bogorodici«. Vrlo dobro sačuvana arhitektura ovog spomenika u grupi crkava sa upisanim krstom, izdvaja se donekle harmoničnim proporcijama spoljnih masa i preciznošću vrlo ukusne keramoplastike. Povodom fresaka ove crkve, međutim, činile su se prilično neargumentovane pretpostavke. Ispod vekovnih naslaga lakova, čađi i prašine, koji su stvorili tamnu i neprovidnu prevlaku, mestimično se jedva nazirala poneka glava svetaca iz prve zone ili delovi neke kompozicije u priprati. Ovakva situacija onemogućavala je svaku pravilnu umetničku analizu ovog zidnog slikarstva koje je i po jedva vidljivim delovima obećavalo značajne umetničke kvalitete.

Danas je u crkvi »Sv. Klimenta«, za nepuna dva meseca rada očišćeno više od 150 kvadratnih metara zidnog slikarstva. U naosu crkve očišćena je cela donja zona — sveci u punom rastu i kompozicije treće zone — scene iz života Hristova.

Rezultati ovog čišćenja prešli su granice naših očekivanja kako u pogledu podataka za istorisku nauku, tako i u pogledu afirmacije ovog konzervatorskog metoda koji je kod nas prvi put primenjen.

Potpuno čišćenje do originalne boje omogućilo je da se otkriju i pročitaju imena autora ovih fresaka. Mihailo i Eutihije poznati su iz prve polovine XIV veka u manastirima skopske oblasti. Njihovi potpisi na jednom spomeniku iz XIII veka u Ohridu, svakako je podatak od važnosti za istoričare.

Ozbiljna smelost sa kojom je mladi konzervator Zdravko Blažić pristupio rešavanju ovog problema zaslužuje svaku pohvalu.

Boris ČIPAN

OBAVEZE KNJIŽEVNIKA ZA UPIS NARODNOG ZAJMA

U Udruženju književnika Hrvatske održan je 22 avgusta plenarni sastanak na kome je o značaju drugog narodnog zajma govorio tajnik Udruženja Petar Šegedin. Književnici su zatim uzimali obaveze za upis zajma. Miroslav Krleža obavezao se da će upisati 100.000 dinara zajma, a Jure Franičević 50.000 dinara. Ervin Šinko, Mirko Božić, Joža Horvat i Marin Franičević upisaće po 30.000 dinara, a Ivan Dončević i Marijan Matković po 15.000 dinara.

Članovi i kandidati Društva književnika Bosne i Hercegovine obavezali su se da će upisati 250.000 dinara zajma. Isak Samokovlija, I. Kecmanović, N. Miličević, M. Marković, A. Humo, M. Selimović i S. Nazečić upisaće po 20.000 dinara zajma. Vera Delibašić obavezala se da će upisati 30.000 dinara zajma, E. Petrović 15.000 dinara itd.

Članovi Povereništva za Crnu Goru obavezali su se da će upisati 40.000 dinara zajma. Janko Đonović će upisati 15.000 dinara zajma, Mirko Banjević 7.000 dinara itd.

„Klošmerl"

Film je zaista zapažen i vredi se na njega osvrnuti iz više razloga. Na jednom sasvim beznačajnom događaju u sasvim beznačajnom gradiću, kojega i državni činovnici traže prstom po geografskoj karti, razviti toliko satire i pokazati čitavo jedno vreme u društvu, zaista je vanredna ideja i što je glavno, izvrsno sprovedena. Onako pokazati šta je to birokratija, njen unutarnji nesmisao, apsurd stihije koji vlada društvom u prividno dobro uređenoj državi, pa to je više nego dobro. Kako je pokazano »rešavanje slučaja Klošmerl« u kome su uzeli učešća građani, crkva, vlast i vojska, to je najjača satirično-idejna kičma filma. Kocka! Kocka između dvojice birokratskih pacova, koje je ceo svet zaboravio na tavanu, donela je odluku o opsadnom stanju u Klošmerlu. Šta hoćete više! Eto slike dotrajalosti oblika jednog društvenog stanja koje se zove malograđansko-buržoaska epoha.

Ko su lica u događaju oko »spomenika«? Svi, odozdo do gore. Od kaplara i mesnog ljubavnika, do biskupa, generala i ministra. A kako igraju glumci? Odlično! Svaki lik je donesen, pa makar bio na platnu svega pola minute, sa punom biografijom. Zato što se igralo ozbiljno, sa imperativom i intenzitetom unutrašnjeg doživljavanja. Dokaz je tu, da bez dobre glumačke pripreme, gde svaki glumac od početka do kraja zna šta igra, nema dobrog filma. Razume se, i bez proba i diskusija sa glumcem, gde se raspiruje njegova mašta za pronalaženje najčistijih i originalnih odluka umetničkog izraza.

U celom filmu nijedna karikatura. Moglo bi se možda reći za apotekara. Pa on je i u životu karikatura, patološki tip, filistar koji bi se prvi zgrozio nad »moralom« filma. A njega i ono društvo vodi u ludnicu kad ga otkrije. Ili su možda usedelice karikatura? Pa njih ovaj apotekar uspavljuje i »umrtvljuje«. Satira, a ne karikatura kojom se pokazuje pravi lik uglednog »normalnog« građanina.

Apropo tipičnog: zar nije tipičan demagog — ministar — sugrađanin?, onim mahanjem rukama i cilindrom? Pa onda pitanje za diskusiju. Dobroćudni debeli župnik je jedino pozitivno lice. Razuman, dobronameran i antiklerikalan, zadovoljan životom. Sigurno nisu svi župnici i svagde takvi. Možda je on čak jedini, pa ipak je ubedljiv. Ubedljiv jer su mnogi podeblji ljudi dobroćudni, a što imaju mantiju — bože moj, — živom čoveku se svašta događa. Njegova molitva kojom završava film nije farisejska, radi sveta. To dobroćudno lice, koje sedećki uz čašu dobrog vina, moli intimno boga da mu učini po volji, da ga ostavi još malo da poživi uz punu čašu, to lice u mantiji — pa to je smešno, satirično. Da, ali uloga crkve je pokazana kroz onog pravog, glavnog, biskupa koji je više državnik i figura ljubavnika-bika, nego biskup kakav se da videti u procesijama. Nema šablone, razume se. Da li je kroz lik grofice data ona poznata šablona aristokratkinje koja sve gleda »fon oben« ukrućena i degenerisana. Ne, ona je čak simpatična, okretna, gizdava starica koja pokazuje sklonost ka liberalizmu u moralnom pogledu. Nije u obaveznom »sukobu« sa nižim svetom. Pa ipak doneto je ono glavno, ona ima uticaja na biskupa, možda i radi svoje nekadanje lepote i ljupkosti, ona rešava da kaplar mora da uzme »Marijinu kćer« koja je ostala u blagoslovenom stanju i rešava pitanje mираза. Često lice društveno karakterišu postupci, a ne uvek karakterne osobine. Grofica nema ni zašto da bude obavezno opaka, kad je ugodno i zabavno proživela, a i sad joj u tom društvu njko ništa nije uzeo, a oni koji su joj podložni ne postavljaju pitanje zbog čega je ona njima gazda. Svu njenu »dostojanstvenost« reditelj je skinuo jednim kadrom, kad grofica pada u automobilu. Ovakva kakva je ubedljivija je i za svoju klasnu pripadnost kao opšti i konkretni lik — **tipična.** A šta da kažemo o muževima rogonjama? Zar se može dati kondenzovanija slika o rogonjstvu, no što je ona kad rogonja insistira da ljubavnik dolazi u njegovu kuću baš kad on nije, tamo? Satirično je što je **moguće** dovedeno do **apsurdnog.** Pa sve su u gradu rogonje besne na krčmara što je ubeđen da on jedini nije rogonja.

Ismejan je moral malograđansko-buržoaskog društva, aparat državne vlasti, crkva koja blagosilja vanbračna začeća, a ovamo igra ulogu moralizatora, dok je ustvari opasan zakulisni politički intregant. Pokazan je apsurd postojanja i trajanja jednog društva u kome je stihija zakon. Samo je slučaj hteo (što je zahtevao i žanr filma, komedija) da ne bude kobnih posledica. Žanr filma je satirična komedija čija je osnovna ideja kritika malograđanskog morala plastično i veoma duhovito ispoljena. Kritika je to buržoaskog društva i državnog uređenja. Verovatno da je u drugim zemljama film izazvao skandal i zabranu, ali polazeći sa pozicija negacije buržoaskog društva kod nas je dobro primljen, jer je naše društvo već daleko od toga. A ako je kod nekoga i izazvao sumnju ili možda čak zgražanje, onda je to nerazumevanje ili ostatak filistarskog moralizatorskog u njemu. Moglo bi se možda primetiti da ima tu i tamo prekoračenja u pogledu mere ukusa, što je inače u ovom filmu zaista svedeno na minimum. Osećanje mere kod režisera i kod glumaca je vrlo razvijeno kad je reč o načinu igre kao i o građenju smešnog i satiričnog.

Poučno u ovom filmu za nas je to da je građen minimalnim sredstvima umetničkim i tehničkim. Umetnički stvoren je vanrednom realističkom igrom glumaca i inventivnošću režisera i scenariste i njihovom idejnom jasnoćom koja ne proizlazi samo iz knjiga, nego i iz dobrog osećanja života. Iz beznačajne i sumnjive po ukusu teme, napravili su dobar film. Život filmu je dala gluma velikog broja likova, ali kod svakog je data punoća karaktera, njegove individualne osobenosti i opšta društvena karakteristika.

Opšte-karakteristično u ovom filmu je to da se u njemu jasno sagleda život palanke u Francuskoj, a pri tome prosto se nameću poređenja sa palanačkim ambijentom ma gde drugde, pa u ovom slučaju možemo slobodno utvrditi izvanrednu sličnost i dodirne tačke sa palanačkim životom, kako ga je kod nas video i dao Nušić u svojim komedijama. Čak po vrsti humora, po njenoj satiričnoj osnovi moglo bi se reći da bi vrlo verovatno Nušićeva komediografija imala uspeha u francuskom prevodu.

Braslav BOROZAN

Beleške

LIKOVNA IZLOŽBA HRVATSKIH UMETNIKA — Na festivalu dubrovačke renesanse, Udruženje likovnih umetnika Hrvatske priprema izložbu slika, skulptura, keramike i umetničke fotografije. Oko sto slikarskih i vajarskih radova savremenih autora iz Zagreba, Splita i Dubrovnika biće izloženo u Umetničkoj galeriji, a keramički radovi i umetničke fotografije u novom salonu likovnih umetnika. Po završetku festivala izložba će biti preneta u Osijek.

• • •

POZORIŠNI ŽIVOT U MAKEDONIJI — Pozorišni život u Makedoniji razvija se sve snažnije. Pored Skopskog pozorišta, koje je bilo jedino u ovoj republici, stvoreno je po oslobođenju još jedanaest pozorišnih ansambla. Svoja pozorišta imaju danas: Bitolj, Titov Veles, Štip, Prilep, Strumica, Kumanovo, Ohrid i Đevdelija. U Skoplju je ove godine otvoreno i prvo manjinsko pozorište sa turskim i šiptarskim ansamblom. U Skoplju i Bitolju rade, pored toga, gradska pozorišta lutaka. Vrše se pripreme za otvaranje Gradskog pozorišta u Tetovu i prvog radničkog pozorišta u rudniku Zletovo. U prošloj sezoni kolektivi makedonskih pozorišta dali su trideset jednu premijeru.

• • •

TEČAJ ZA INSTRUKTORE DRAMSKIH SEKCIJA — U Rabu je pre nekoliko dana završen dramski tečaj, koji je vodio član Narodnog kazališta iz Osijeka, Stjepan Dobrić. Tečaj je trajao četrnaest dana. Na tečaju je osposobljeno osam dramskih sekcija.

• • •

TALIJANSKA BROŠURA O VLADIMIRU NAZORU — U Rimu je pre kratkog vremena izašao iz štampe u posebnoj brošuri esej o Vladimiru Nazoru — rad talijanskog slaviste Karla Bime. Pored prikaza o životu i radu »velikog hrvatskog pjesnika i prijatelja Italije« (podnaslov brošure), u knjizi su objavljeni odlomci iz mnogih Nazorovih pjesama kao i prepjev poslijednje pjesme »Rusijo majko«.

• • •

NUŠIĆEVO »OPĆINSKO DIJETE« NA TALIJANSKOM — Rimska izdavačka kuća »De Carlo« izdala je talijanski prijevod djela Branislava Nušića »Općinsko dijete«. Knjiga je objavljena u kolekciji prijevoda poznatih svjetskih književnika. To je prvi prijevod Nušićevih djela na talijanski jezik.

• • •

SMOTRA NARODNE PJESME I PLESA U ZAGREBU — U Zagrebu će se 3 septembra ove godine održati tradicionalni festival, koji ovoga ljeta zajednički priređuju glavni odbori »Seljačke sloge« i Srpskog kulturno-prosvjetnog društva »Prosvjeta«. Na ovoj smotri narodne pjesme i plesa nastupit će 15 najboljih ogranaka »Seljačke sloge« pet pododbora »Prosvjete«, te nekoliko narodnih guslara.

• • •

TURNEJA ZAGREBAČKOG PIONIRSKOG KAZALIŠTA — Na prolazu za festival u Dubrovniku Zagrebačko pionirsko kazalište gostovalo je 22 augusta u Opatiji, a dan kasnije na Rijeci. Na programu su bile recitacije, plesovi i pantomine. Poslije ovih nastupa Zagrebačko pionirsko kazalište nastavilo je svoju turneju po Dalmaciji (Split i Dubrovnik).

• • •

IZLOŽBA UMJETNIČKE FOTOGRAFIJE NA RIJECI — Na Rijeci je prošlih dana otvorena Druga savezna izložba umjetničke fotografije. Izloženo je, u povećanom formatu, preko stotinu radova najboljih fotoamatera iz cijele države. Osobit interes pobuđuju neki radovi iz vremena Narodnooslobodilačke borbe. Ostali, veći dio izložbe prikazuje motive iz naše izgradnje, likove najboljih radnika, prizore rada u gradovima i na selu, prirodne ljepote naše zemlje itd.

• • •

PROSLAVA 400-GODIŠNJICE PRVE SLOVENAČKE KNJIGE — Narodna prosveta Slovenije počela je pripreme za dosada najveći festival koji će se održati povodom 400-godišnjice prve knjige na slovenačkom jeziku. Ovaj festival će se održati iduće godine u Velikim Laščama, rodnom mestu osnivača slovenačke knjige Primoža Trubara.

• • •

IZDAVAČKA DELATNOST RUMUNA U VOJVODINI — U toku ove godine Rumuni u Vojvodini razvili su bogatu izdavačku delatnost. Izdata je zbirka pesama »Put ka istini« od Mihaila Avrameska, a uskoro će izići iz štampe zbirka »Pesme svetlosti« Radu Flora. Od dela rumunskih klasika štampane su »Skice« i novele J. L. Karadžalea i »Uspomene iz detinjstva« Jona Kreanga. Među objavljenim delima prevodne literature ističu se zbornik »Velika godina« i »Mati« M. Gorkoga. Objavljen je niz pozorišnih komada: »Veliki korak« J. Caće, »Mati« M. Klopičića, »Krv ključa« R. Filipovića, »Puške gospođe Karar« B. Brehta i dr. Pored dela lepe književnosti na rumunskom jeziku je objavljen veliki broj političkih brošura kao i školskih udžbenika i stručnih knjiga.

BIBLIOGRAFIJA

Moša Pijade: **Izabrani govori i članci.** Izdanje »Kulture«, Beograd 1950, latinicom, str. 256, cena 63 din.

M. Gorki: **Djela,** knjiga XI. Izdanje »Kulture«, Beograd 1950, latinicom, str. 635, cena 93.50 din.

Georgi Abadžiev: **Izgrev,** pripovetke. Izdanje »Nopok«, Skoplje 1950, str. 127, cena?

Kole Čašule: **Prvite dni,** pripovetke. Izdanje »Nopok«, Skoplje 1950, str. 104, cena?

Žil Vern: **Petnaestgodišnjot kapetan.** Izdanje »Nopok«, Skoplje 1950, str. 330, cena?

ISPRAVKA

U prošlom broju »Književnih novina« u članku Tanasija Mladenovića »Školski zadaci Hrista Radevskog i Angela Todorova«, potkrala se greška: ilegalno ime »Viktor« odnosi se na general-lajtnanta Šteriju Atanasova a ne na Vasila Kolarova, kao što piše u članku.

SAOPŠTENJE ADMINISTRACIJE

Obaveštavamo čitaoce, pretplatnike i revizore »Književnih novina«, da će od idućeg broja cijena našega lista biti dinara 4.

Redakcioni odbor

Fran Albreht, Jovan Boškovski, Joža Horvat, Dušan Kostić, Tanasije Mladenović, Jovan Popović, Mehmed Selimović, Petar Šegedin, Risto Tošović.

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara
Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 101-903305
Poštanski fah 617

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd, Kardeljeva 21.